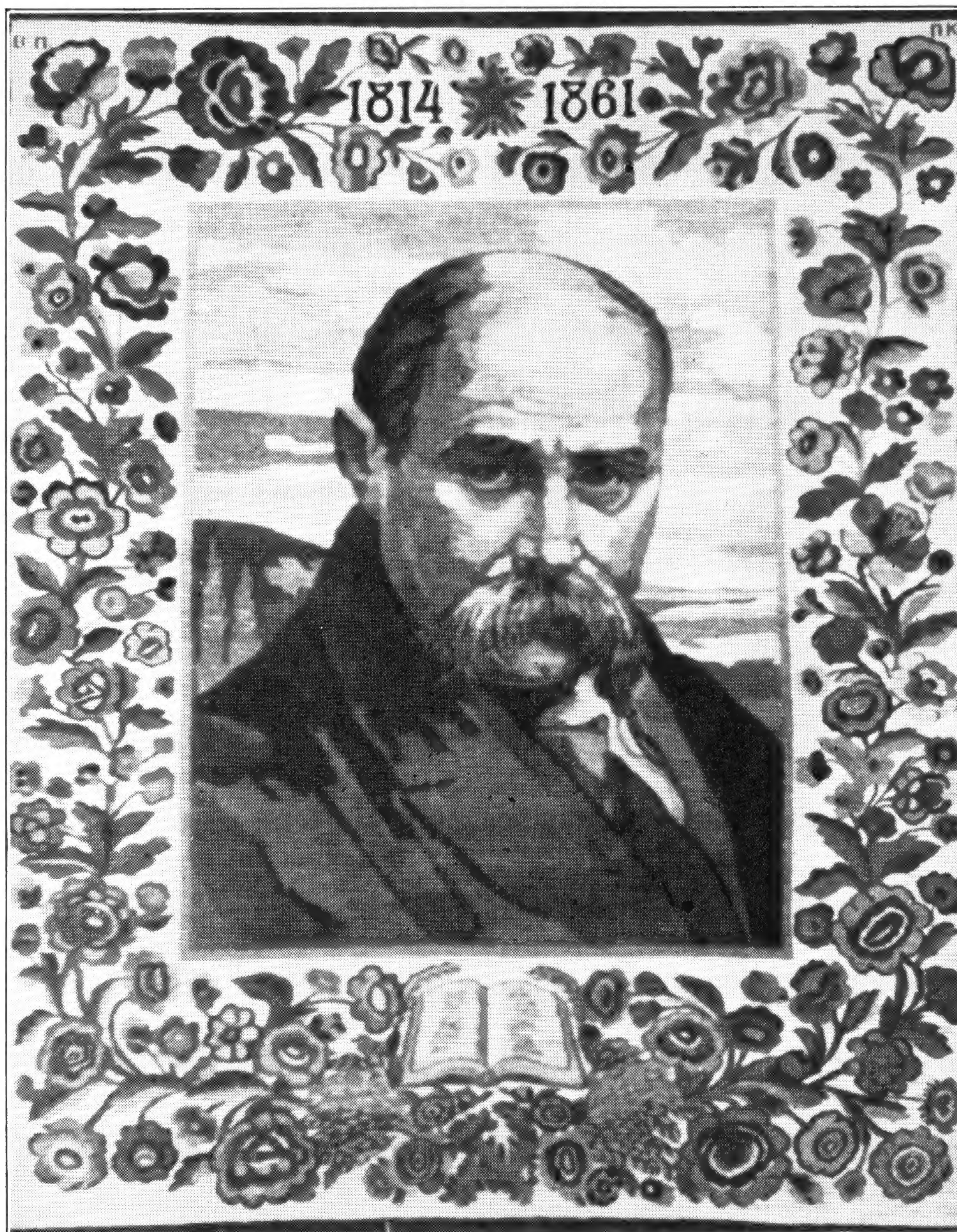

На відзначення Шістдесятих роковин життя і творчої праці українців в Канаді

Видання "Українського Слова"
Вінніпег, Канада

Тарас Григорович Шевченко

Гобелен (килим) вироблений Київською фабрикою народної творчості в 1939 році до 125-х роковин народження Тараса Григоровича Шевченка

Шістдесят років життя і творчої праці українців в Канаді

М. Шатульський

Ми сьогодні відзначуємо 60-річний ювілей нашого українського життя в Канаді, нашої творчої праці, наших смутків і радощів, наших злиднів і дорібків.

Ми не всі приїхали до Канади разом, в одному часі. Шістдесят років тому приїхали тільки два українські чоловіки, як перші вістуни майбутньої масової української імміграції. Шістдесят років тому був тільки початок, за яким потяглась спершу тоненька биндочка емігрантів з одного села, а згодом, з бігом років, поширилась на інші села, повіти, на країну, і розділялась як оте Франкове "рускеє горе, геть по Європі і геть поза море".

Ми сьогодні згадуємо перших українських людей, які приїхали до Канади, як піонерів-початківців, але ми одночасно й головно відзначуємо та вшановуємо не тільки той день, коли ступили на канадську землю ці люди, але усі 60 років від того дня і до сьогодні, — життя і працю, поневіряння й досягнення в них українського населення в Канаді.

Відзначуючи це 60-річчя збудуванням пам'ятника на канадській землі найбільшому синові українського народу Тарасу Григоровичу Шевченкові, ми цим вивершуємо і увічнюємо це 60-річчя. Ми цим зі всією силою нашої національної свідомости підчеркуємо, що ми канадські громадяни українського походження, що ми плоть від плоті, кров від крові сини великого українського народу. Ми цим вшановуємо наших перших піонерів в Канаді — живих і померлих, їх нащадків, сьогодні розсипаних по широких степах, лісах, залізницях, копальнях, фабриках і заводах — по фармах і містах Канади від Атлантичного до Тихого океану, від кордонів США аж по Північно-Західних Територіях. Збудуванням пам'ятника й музею Т. Шевченка ми збудували пам'ятник першим українським піонерам в Канаді й цілому нашому 60-річчю.

"Я складаю свою жертву на пам'ятник Тараса Шевченка і на музей не за себе, а в пам'ять своїх дідів, як одних з перших піонерів Канади і бажаю, щоб їх імена були записані на стіні пошани в музеї" — такі були слова одного жертводавця у Вінніпегу. Вони були сказані за багатьох.

Цим величним вшануванням 60-річного ювілею нашого життя в Канаді, ми відзначуємо і наші організаційні, освітні, культурно-мистецькі досягнення. Шестидесятирічний ювілей ми від-

значуємо величною піснею, музикою, танцями нашого народу, як його великою національно-культурною ознакою. У Венкувері, Келгарі, Едмонтоні, Саскатуні, Вінніпегу, Форт Вил'ямі, в містах північного і південного Онтеріо, нарешті в нашому організаційному центрі в Торонто, в найбільшому залі країни — грімко й милозвучно залунає мелодія української пісні з тисячоголосого хору нашої організації — пісня Лисенка, Леонтовича, Воробкевича, Колесси, пісня на слова Шевченка, в якій оспівані життя й боротьба, кріпацтво і воля українського народу; пісня про минуле й сучасне нашого народу.

* * *

Наші перші піонери, коли їхали до Канади, чи знали вони, хто вони? В найкращому разі було дуже добре, коли вони знали, що вони русини. Їхали з "синьою книжечкою"... "від цісаря" "на край світа", втікаючи від злиднів і страшної нужди, як отой Стефаників Іван з "Камінного хреста".

"Рідну країну з слізьми споминав він,
Але з прокляттям із неї втікав він".

Такими справедливими словами схарактеризував той виїзд з рідного краю Іван Франко.

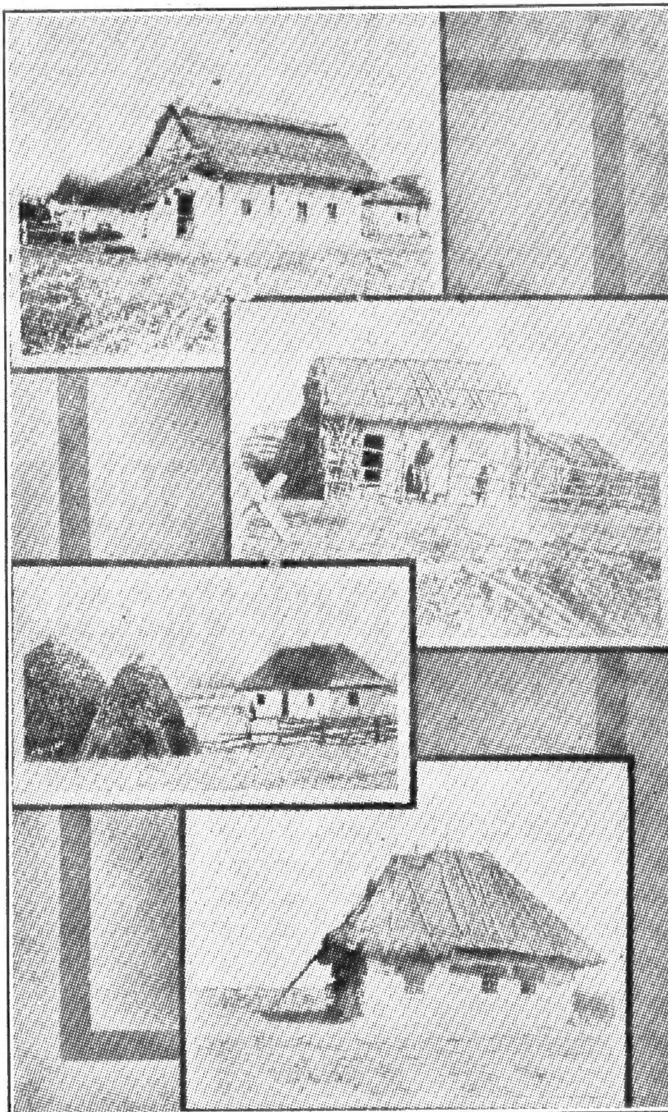
Русин, галіціянин, буковинець, австріяк або й поляк — він хотів вирватися із злиднів, з безземелля. Він вперше довідався, що десь там в Бразілії є "Рудольфа царство" — він їхав в невідому Бразілію, їхав бо чув, що там є земля. Довідався про Канаду — їхав і в Канаду, не маючи найменшого поняття, де вона й яка вона, яка та земля, як він на ній загосподарить.

"Тікайте, тікайте, бо тут не маєте землі, а там є земля. Ви тут попихачі, а там будете господарями" — ці слова Івана Пилипова, першого українського канадця, який повернувся з Канади до рідного села Небилова, наче блискавиця прошили мізок, запекли під серцем небилівських злидарів. Спродували все і їхали туди, де є земля. Коли їх питали, хто вони, якої національності, вони показували "синю книжечку" і мозолі на руках — такими їх і записували.

* * *

Що вони застали в Канаді? Що вони пережили на її диких степах, в непрохідних лісах — про це широко розповів дехто з них у своїх спогадах на сторінках наших газет: "Українського Слова" і "Українського Життя". Але це тільки краплина в морі.

Сьогодні Канада не та, що була 60 років тому; сьогодні ми, друге й третє покоління, як і новіша іммігорація — не такі, якими були наші предки, перші піонери. Три роки тому ми відзначували тридцятиріччя нашої організації

Помешкання ранніх поселенців на фармах в Канаді і не тільки українських.

Товариства Об'єднаних Українських Канадців, як прямої наслідниці своїх попередників — Стоваришення Український Робітничий Дім (1918—1924 рр.) і Товариства Український Робітничо-Фармерський Дім (1925—1940 рр.)

Сьогодні там, де 53 роки тому жінка несла мішок бараболь на плечах 50 миль в страшному бездоріжжі, де по її виснаженім обличчі котилися гіркі-криваві сльози, сьогодні там по шутрованій дорозі котяться автомобілі, автобуси, а на широких оброблених ланах колоситься пшениця. Ми скидаємо шапки перед тією жінкою, "яка вклякла над тою бараболею дома в хатині без даху і з годину над нею молилася, бо це була одинока пожива для неї і її дітей.

Сьогодні Канада своєю пшеницею годує мільйони людей ген-ген поза своїми кордонами, але наші піонери 60 чи й 50 років тому

почувалися щасливі, коли могли вирізувати очки з бараболі, щоб їх посадити, а серединку варили на росіл і ним годували малі діти, бо молока не було.

"Розказувати тепер комусь про давні злидні, ніхто не повірить. А я не забуду їх до смерті" — такі слова одного з сотень або й тисячів тих піонерів.

З такого тодішнього стану в теперішній ми не скочили через добу. Взяло 60 років часу, а в тому часі — важка фізична праця на фармах, в копальнях, на залізницях і в лісах — де тільки не працював ти, український трудівнику?

При будові міст, фабрик, заводів, млинів, в різнях — двигав тягарі на плечах, підривав своє здоров'я, падав з високих мурів, гинув присипаний землею в капальні; при тих роботах був ти нераз супроводжуваний згірдливою назвою "богонк", "галішен"; міряв ти степи й ліси Канади своїми ногами, як жебрак з торбою на плечах, шукаючи місця, щоб продати свою працю.

А от хоч би недавні часи економічної кризи, яку злегенька називають депресією — 1929—1939 роки! Мандрівки з міста до міста тяговими поїздами, вистоювання у "бред-лайнах", очікування мищини супу в реліфних їдальнях, мандрівки в голодових походах...

Ми маємо про що згадати в цьому 60-річчі. Ми говоримо про 60-річчя життя й творчої праці, це правильно, але ми повинні говорити також про 60-річчя боротьби за життя, боротьби за право на життя, навіть боротьби за своє власне національне ім'я.

* * *

Чи ми маємо в тій боротьбі досягнення? Маємо. Ми маємо досягнення політичні, економічні, маємо досягнення організаційні, освітні, досягнення на полі культури й мистецтва. І ці досягнення ми, як неподільна частина канадського народу, вибороли спільною боротьбою з усім канадським народом: спільною боротьбою на фармах ми виборювали їх активною участю українських фармерів у загальних фармерських політичних і економічних організаціях; спільною боротьбою українських робітників в політичних і економічних (трейд-юнійних) канадських робітничих організаціях. Те саме треба сказати і про українських бизнесовців, учителів та різних інших професіоналістів.

Одночасно ми дбали про будову наших культурно-освітніх та запомогових організацій. Ми гордимося сьогодні такою великою культурно-освітньою організацією, як Товариство Об'єднаних Українських Канадців. За повним правом вона числить за собою 33 роки організаційного

Скульптурний бюст Матвія Поповича, одного з видатних прогресивних діячів Канади, одного з основоположників культурно-освітніх і запомогових організацій. Бюст знаходиться в Українському Робітничому Домі у Вінніпегу.

життя, а коріння, з яких вона виросла на канадському грунті, сягають в глибину 45—50 років. ТОУК вкрило Канаду своїми будинками-інституціями, відділами чоловічими, жіночими й мішаними, старшо-українськими і англомовними; дитячими школами, драматичними, хоровими, музичними і спортовими гуртками.

Робітниче Запомогове Товариство виросло в могутню запомогову організацію — воно начисляє за собою 29 років своєї діяльності.

Наша преса, яка від "Червоного Прапору" з 1907 року, через "Робочий Народ", "Українські Робітничі Вісті", через щоденну "Народну Газету", "Фармерське Життя", "Голос Праці", "Робітницю", 'Світ Молоді" — пройшла 44-річний шлях до теперішніх "Українського Життя", "Українського Слова" та "Юкраїніан Кенейдіан".

Це був великий і тернистий шлях праці, боротьби з чималими жертвами! Що ми на тому шляху вибороли? На ньому ми вибороли найбільше багатство, якого жодна сила на світі у нас не відбере: ми вибороли наше велике

Збірний хор відділів Товариства Об'єднаних Українських Канадців Вінніпегу, Пойнт Доглес, Іст Килдонан і Транскони в поході на святі 75-річного ювілею міста Вінніпегу. Кромі походу містом, цей хор, оркестр і танцюристи виступали перед 60-тисячним зібраним народом в міському парку.

історичне національне ім'я — **українці!** Не австріяки, не "галішени", понад все не "богонки", не рутенці, а — **українці!** Свідомі, письменні, організовані українські канадці!

Наші організації, наша преса, наші піонери, померлі і живі, які будували ці наші організації й нашу пресу й залишилися досьогодні вірні їм і своїм великим ідеям — заслуговують сьогодні на признання, на відзначення. Сьогодні — вони наші ювіляти!

Завдяки їх самовідреченій праці, їхньому доброму проводові на усіх ділянках нашого організаційного й культурно-освітнього життя, ми стали свідомими національно, всебічно культурними людьми у великій сім'ї усього канадського народу. Ми, через свої організації і через свою пресу не будували в Канаді окремішності від канадського народу. Навпаки, наші організації і наша преса стали тим мостом, через який ми пройшли в сім'ю канадського народу і через який ми пронесли великі надбання культури й мистецтва українського народу в скарбницю канадського народу.

На усіх розгалуженнях того великого 60-річного шляху наші робітничо-фермерські організації, наша преса вели перед. Коли вже цілий світ знав про Україну й українців, коли вже увесь канадський народ знав і називав нас українцями, то в Канаді були ще такі дива, що люди зглядалися, як на якихсь ботокудів, на рутенські елеваторні спілки, на "рутенські народні торговлі", які з народом мали спільного хіба те, що дурили його національно й смоктали економічно.

Ми говоримо про це не тому, щоб комусь допекти, або заради полеміки. Ми вказуємо на це, як на незаперечний факт. Пощо нам ходити за прикладами в минуле, коли сучасне стоїть перед нашими очима — стоїть перед нами зараз, в цьому 60-річному ювілеї.

Ми пройшли великий і суворий життєвий шлях в Канаді. Ми маємо сьогодні про що згадати. Може ми, або хтось з наших нащадків позбирає клаптики наших спогадів і на їх базі та на інших документальних даних напише велику кількатомну книгу про цей 60-річний шлях. Велике, святе діло зробив би, якщо правильно його відзеркалив би.

Сьогодні у нас по цілій Канаді велике свято! Ми відзначуємо 60-річний ювілей українського життя в Канаді, ми увічнюємо його побудуванням величного пам'ятника найбільшому синові українського народу Тарасу Григоровичу Шевченкові. Це є перший пам'ятник українському поетові-революціонерові поза межами України, поза межами Радянського Союзу.

Сьогоднішнє наше свято відбувається в надзвичайних умовах. Вже цілий рік ллється кров корейського народу. Країна лежить в руїнах.

Західна Німеччина і Японія ремілітаризуються. Воєнні націстські і японські злочинці випущені на волю, їм повернені їхні маєтки, посади, їх запрошено до спілки в готуванні нової світової війни.

Ті, які казочно нажилися на двох попередніх світових війнах, готуються кинути світ у третю, багато страшнішу, атомнобомбну війну. Підготовка до тієї війни вже лягає величезним тягарем на населення: збільшено податки на населення, щоб поповнити воєнні бюджети, нечувано піднеслися кошти життя, зникають з ринку потрібні для життя товари, інфляція знизила заробіток трудящих.

Одночасно в цілому світі піднімається рух сотень мільйонів народу за миром. 500 мільйонів людей підписали Стокгольмське звернення про заборону атомної бомби. Ще більше сотень мільйонів народу підписуються сьогодні під Зверненням Всесвітньої Ради Миру за Пактом Миру п'ятьох великих держав: Сполучених Штатів, Радянського Союзу, Китаю, Великої Британії й Франції.

Що може бути страшнішого для людства, для нашого канадського народу, як нова світова війна з її теперішньою атомною та усякою іншою зброєю масового знищення?

Що святішого й дорожчого може бути для людства і для нашого канадського народу, як мирна праця і безпека?

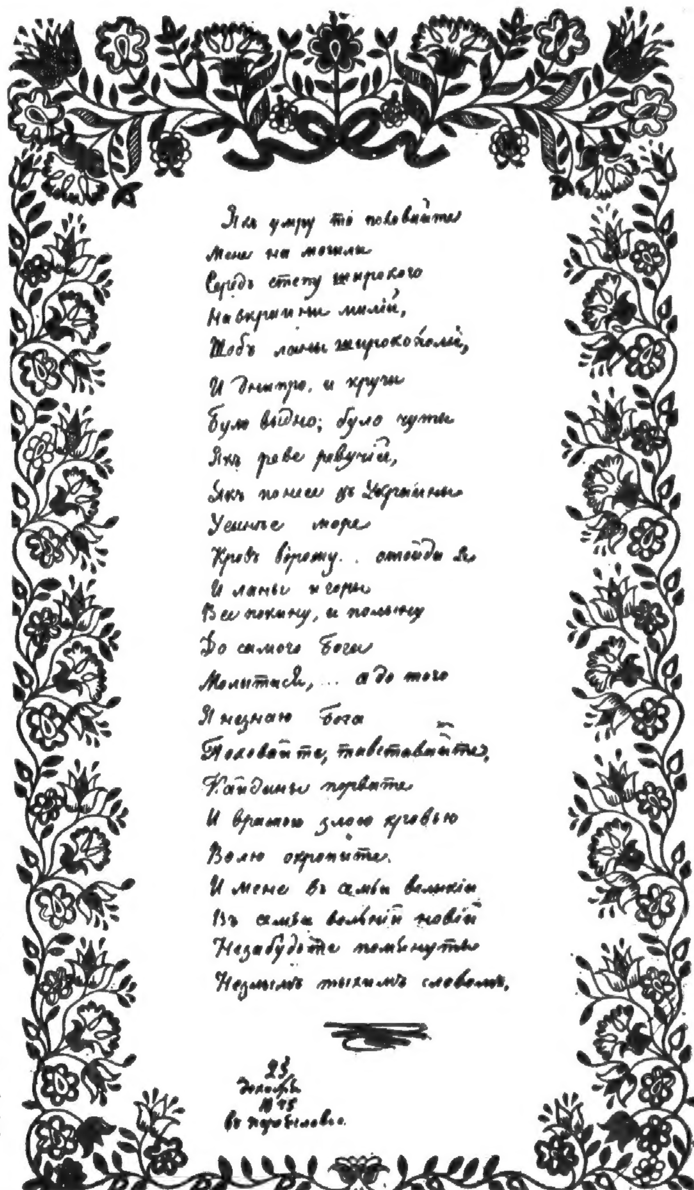
Наші предки приїхали до Канади з одніею метою: для мирної праці, для забезпеченого життя. Перетворюючи дикі дебри на родючу країну, вони й ми робили це з одніею метою: створити для себе, для своїх потомків, для усього народу найкращі умови мирного і забезпеченого життя.

Святкуючи сьогодні 60-річний ювілей нашого життя й творчої праці в Канаді, ми повною силою прилучуємося до багатомільйонного руху за мир в цілому світі!

Ми кличемо усіх і кожного, старого й молодого, чоловіка і жінку — прилучуйтеся до руху за мир! Підписуйтеся під Зверненням за Пакт Миру!

Збудувавши пам'ятник найбільшому синові українського народу на канадській землі, ми бажаємо, щоб він став символом братньої дружби між Канадою і Україною, між канадським і українським народом.

І за цим ми сьогодні прирікаємо повною силою працювати.

Автограф "Заповіту" Тараса Шевченка

Сцена з опери "Наймичка"

Заповіт

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.

Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу . . . отоді я
І лани і гори —
Все покину і полину
До самого бога
Молитися... А до того —
Я не знаю бога.

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

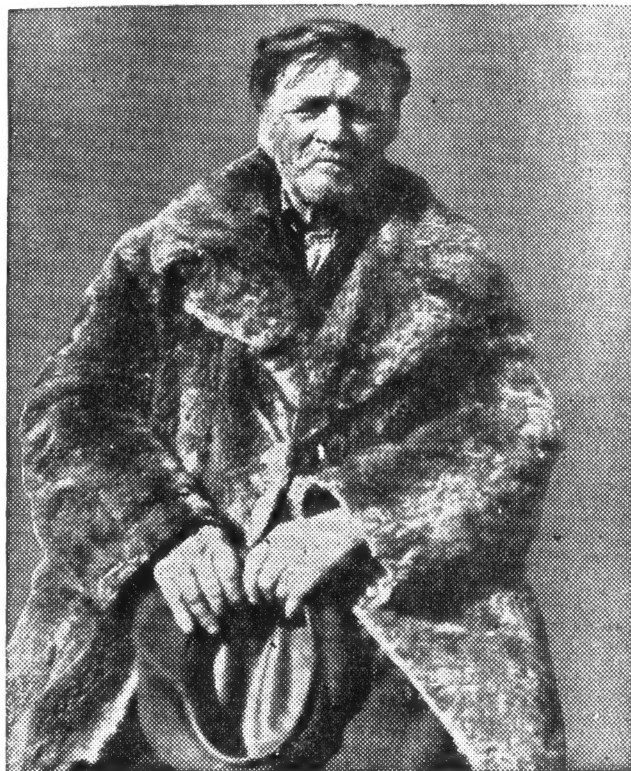
Перший український канадець

Іван Пилипів з Небилова

1

Село Небилів, колишнього Калуського повіту, на Станіславщині, в 1891—1902 році начисляло 640 дворів. Розташувалося воно на Карпатському підгір'ї над рікою Ломницею. Земля в його околицях дуже бідна, неврожайна. Посієш три корці жита, то вродить чотири корці. Овес родився не краще, якщо не гірше. Пшениці ніхто не сіяв, хіба що добре згноїв клаптик землі і посіяв "на кутю". Бараболі родили не більші за волоські горіхи. Та й ті треба було стерегти, бо ночами приходили з ліса дикі кабани й рили та з'їдали бараболі. Стріляти їх не вільно було, бо це... "цісарська худібка".

Селянська пожива була — житній хліб, і то не в усіх і не завжди, вівсяники, від яких дуже пекла згага. Селяни жили переважно з нужденних заробітків. Працювали на лісових роботах. Рубали дерево в лісових дебрах митрополита Шептицького в Перегінську, проданих ним різним контракторам-спекулянтам. Ліс сплавлювали Ломницею до Підмихайлова, а коли там заповнювали, то провадили рікою аж до Галича.

ІВАН ПИЛИПІВ,

народився в селі Небилові 1859 року, прибув до Канади восени 1891 року, жив і помер в Алберті 10 жовтня 1936 року на 77 році життя.

2

Іван Пилипів, селянин Небилова, народився 1859 року. Мав 32 роки, як пустився до Канади. Був вже жонатий, мав троє дітей: Василь 8 років, Юрко і Микола, близнюки по 3 роки.

Ще хлопцем Іван Пилипів ходив до школи, опісля вчився якийсь час в гімназії в Станіславі, знав німецьку мову. Будучи письменним, що було рідкістю в селі Галичини на ті часи, і живої вдачі, він почав кидатися "на усі боки": був торгівцем, гиндлював волами, свиньми, брав контракти на рубання й звожування дерева до ріки тощо. Були часи, коли у нього працювало по 40 робітників. Але і робітники нічого не заробляли й "контракторові" Пилипову нічого не лишалося. Зиски з дерева забирали більші риби.

Мандруючи по Станіславщині, Іван бачив і кращі землі, але це були землі панські, їх обробляли українські селяни-наймити. Довідався, що на Кубані є добрі землі, Іван Пилипів їде на Кубань, до німців, які переселились тут з Галичини. На Кубані Іванові не пощастило, але він довідався там від німців про Канаду, узяв у них адрес свого шкільного товариша, вернувся додому і почав вибиратися в Канаду.

3

Іван Пилипів заохотив до виїзду з ним в Канаду ще двох: свого швагра Юрка Паніска (він же Паніщак) і Василя Еленяка, "свого робітника" з вивожування дров.

Юрка Паніска "від води" завернули. Певної причини не встановлено: чи то тому, що у нього було мало грошей, чи забагато трахоми на очах.

"В Гамбургу агент посадив нас на велику шифу і ми поїхали через море" — каже Пилипів. Їхали до Монтреалу 22 дні.

"Рано злізли з шифи, а пополудні сіли на поїзд і поїхали "впоперек Канади". Дорога була якась довга, два дні і пів воліклися ми через скали, ліси, води і пусті поля. Видно було, що ми в дикім краю. Приїхали ми до якогось великого міста, де стояли дерев'яні

будинки. На станції казали нам висісти урядники, що вміли говорити по-нашому, але виглядало, що це не були наші люди, видно німці. Це був Вінніпег.

Котрого дня ми виїхали з Гамбургу, а котрого приїхали до Монтреалу, а котрого до Вінніпегу, то, бігме, собі не пригадую. **Це було восени 1891 року.** Мого паспорту вже нема, згорів на фармі в Брудергеймі".

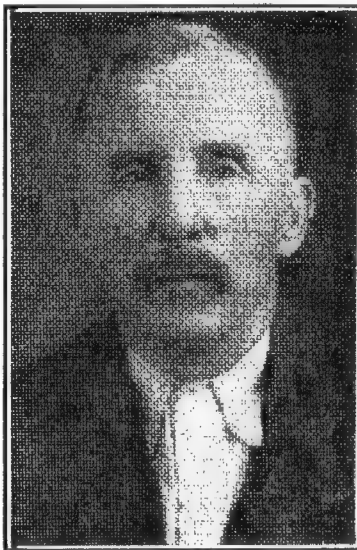
В Манітобі Пилипів кинувся шукати землі. Записавши гомстеди на себе і на Елиняка, він тим не вдоволився, поїхав в Алберту (до Грінфелду) і усюди бачив багато землі.

"Бери плуга й ори. Не так, як в краю, що на вузеньких загониках сидять, або навіть городця не мають".

Повернувшись до Вінніпегу і заробивши грошей при молоченню в Гретні, Елиняк залишився в німців, а Пилипів поїхав назад до Небилова з такими міркуваннями:

Я подумав, щоб повернутися до краю та привезти жінку з дітьми. Елиняк просив, щоб взяти і його жінку разом, а самий хотів лишитися в Гретні на роботі. Я міркував, що було б добре спровадити більше родин з нашого села. Могли б забрати землі разом, то не вкучилося б в чужім краю. Я гадав собі, що можна взяти цілий тавншип. Знаєте, що тавншип? То є 36 секцій, одна секція має чотири фармі; цілий тавншип має 144 фарми, кожна по 160 акрів, по-нашому 113 моргів. Отже 114 родин можуть замешкати одна біля другої.

З Гретни виїхав я 1 грудня (1891 року), з Вінніпегу виїхав 15 грудня до Монтреалу, а звідси до Бостону. Тут чекав п'ять днів на шифу. Морем їхав 22 дні до Лондону. Тут

ВАСИЛЬ ЕЛИНЯК, з села Небилова, приїхав до Канади разом з І. Пилиповим в 1891 році і живе безвиїздно в Канаді від того часу.

перечекав я два дні, щоб переїхати до Гамбургу. Звідси поїхав я через Берлін, Освєнцім, Краків, Креховичі. Найняв фіру із станції до Небилова і четвертого дня по різдві приїхав до села. То було 1892 року.

4

В Небилові Іван агітує селян до Канади. Але в Небилові сидить влада цісарська, а її найвірніші слуги — польські пани. Вони втинають крила мріям сміливого селянина і замість швидко назад до Канади — садовлять Івана Пилипова за залізні грати. Але поки до цього дійшло, то:

Двері хати не зачинялися. Люди приходили, розпитували, а Іван їм одне: в Канаді багато землі: "Дають її дарма, тільки бери плуга і ори".

Але... плуга бери з собою. Бери плуга, жорна, ступу, серпа, городника, ціпа, сокиру... бери все, що потрібно в господарстві і їдь.

Іван Пилипів зв'язався з шифкартовими агентами фірми Вольфа в Гамбургу, мав з ними переписку, брав від людей завдатки на шифкарти.

Самий батько, чи тесть Івана Пилипова, побачивши що той вернувся з Канади "випасений", дозволив йому продати решту своєї землі і вибиратися в Канаду. Цілий гурт односельчан почали спродувати свої маєтки — поля, хати й готуватися в дорогу.

Вони зносили до Пилипова завдатки по 10 ринських, що їх Пилипів висилав до згаданої агенції як завдатки на шифкарти. 13 березня 1892 року Пилипів дістав від агенції повідомлення, що за кожну дорослу людину шифкарта коштує 86 злотих, за дітей від 5 до 12 років — половину, а за дітей від 1 до 5 років 29 злотих, а діти до одного року — 5 злотих з половиною. Фактично повинно бути "ринських", а не "злотих". Називали австрійські гроші злотими з польської мови, але мали на меті австрійські ринські.

Польська чи австрійська влада занепокоїлася. По селі пущено чутку, що Іван Пилипів в Канаді зовсім не був, що він, правдоподібно або вбив, або втопив Елиняка, щоб забрати його гроші і т. ін. За Іваном почали слідкувати жандарми.

Одного дня прийшла до хати Івана Пилипова ціла "комісія" й почала переводити "слідство". Склад тієї "доморобної" комісії був такий: жінка Василя Елиняка, жандарм, єгомосць, учитель і війт.

"Комісія" принесла з собою мапу, поклала на столі, Івана поставила в куті ген дальше, щоб не дивився на мапу, і почала "допит":

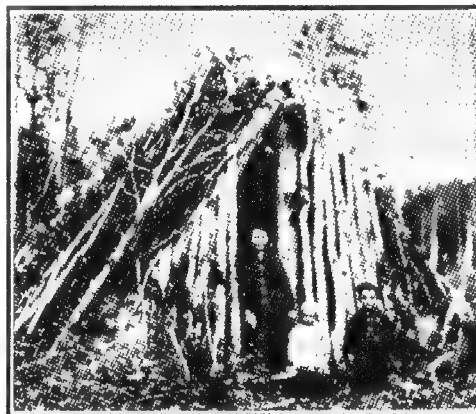
— Де Канада?

— Кудою, через які міста ти до неї їхав?

— Які міста є в Канаді і в яких ти містах був?

НЕБИЛІВСЬКІ ЖІНКИ В КАНАДІ "ТОЛОКОЮ" ЗАЙНЯТІ БУДІВНИЦТВОМ

Буда одних з перших поселенців в Канаді, збудована серед лісів і нетрів.

На повищому фотознимкові — жінки перших небилівських поселенців рубають дерево для побудування хатів та господарських будинків. Василь Пилипів, син Івана, який прибув з батьком до Канади 9-річним хлопцем, розпізнав на ньому жінок, бо він був присутній, коли фотографію брано на фармі Тичковського в Скатфорт.

На фотознимкові справа наліво: Марія Пилипів, Анна Тичковська, Прокопчак (призабув перше ім'я), Анна Чічак, її дочка і жінка Антона Пайша.

До речі буде згадати, що повищий фотознимок чотири роки тому появився був в едмонтонських католицьких "Українських Вістях" з підписом, що це українські жінки з Галичини, "заслані большевиками на Сибір, працюють на невільничій праці". "Українське Слово" їх переловило на брехні, але вони до неї так і не призналися.

Усі відповіді Івана "екзаменатори", як знавці географії (на те ж і учителя привели з собою!), записували, значили на мапі. Їм не вдалося заплутати Пилипова — він витримав іспит з географії "на відмінно".

Учитель — скапітулював. Єгомосць — думав і мовчав. Елинякова жінка домагалась одного — **"Де ти подів мого чоловіка"?** — на що Іван відповідав:

— Та я ж приїхав, щоб тебе забрати до нього, він мені дав навіть гроші на те, щоб тебе, жінко, привезти.

Жандарм твердив одно: "Арештую".

"Комісія" з тим і забралася, хоч жандарм на відході ще раз таки повторив:

— Арештую...

— Я собі з того нічого не робив. Сяду в коршмі і п'ю пиво. Плачу сам, або платять другі. Люди цікаві, стоять довкола... Розповідаю їм, що хотять знати. Кажу їм:

"Тікайте, тікайте, бо тут не маєте землі, а там є земля. Ви тут попихачі, а там будете господарями".

До виїзду в Канаду готувалися: Юська Пайш, Антін Пайш, Михайло Романюк, Микола Тичковський, Стефан Чічак, Юрко Паніщак, Іван Паніщак, ще один Іван Паніщак, Василь Фединяк, Василь Піцик, Дмитро Вижнович, Василь Сенюк, Михайло Елиняк...

Вони продали усі свої маєтки, вибрали паспорти й готові були їхати. Іван Пилипів усім для них клопотався, ходив до Калуша й вони йому за це дещо платили. Кромі того, агенція в Гамбургу обіцяла виплатити Пилипові по $5 за сім'ю з умовою, як усі вони поїдуть її пароплавом.

5

День перед виїздом прийшов жандарм і забрав Івана Пилипова до сільського арешту ("якоїсь халабуди" — каже Василь Пилипів), а з ним забрав і Юрка Паніска, його шваґра, бо він, хоч і не був в Канаді, допомагав Пилипові в організуванні людей до виїзду.

Заарештування Пилипова вчинило паніку серед тих, які спродали усі маєтки. Але навіть з арешту через вікно Пилипів сказав:

— А ви, люди, добрі їдьте!

Люди поїхали, хоч не всі. Які могли вернути свої спродані маєтки — не поїхали.

Івана Пилипова і Юрка Паніска жандарми запровадили спершу до Калуша, а з Калуша до Станіслава, тримали їх у в'язниці від 12 травня до 21 липня.

Чотири судді судили Пилипова: Старосольський, Шанковський, Шиманович, Піскозуб. Обвинувачував прокурор Аргасинський, а бороняв адвокат Маєрановський.

Самий Іван Пилипів так змальовує той суд:

Піч українського поселенця в Канаді, поставлена надворі для печення хліба. Такі печі й тепер ще знайдете на фармах, тільки переважно під накриттям. "Печений в такій печі хліб — смачніший".

"Я мав адвоката... Я платив, а він боронив нас обох. На суді нас знов переслухали.

Суддя каже до мене: "Тобі на що землі. Ще ти тутки замало?"

Я кажу: "Землі нам замало".

Суддя каже: "Ти нарід провадиш, щоб їхав".

Я кажу: "Ні, вони самі хотять їхати".

Суддя до мене: "Ти чому язик не тримав за зубами? Треба їхати самому, а не стягати других за собою. Ти продав народ агентові. Наш найясніший цісар поміг людям вернутися з Аргентини, тридцять родинам на свій власний кошт, а ти хочеш, щоб цісар знов помагав, як людям щось станеться?"

Цілий суд тривав три години і засудив обох по місяцеві тяжкого арешту.

Суд зразу старався поставити справу так, неначе б Пилипів, агітуючи людей до виїзду, "торгував білим товаром". В судових актах було два листи від агента з Гамбургу, що мали служити судові за доказ. Але 600 ринських, що їх Пилипів зібрав з продажі маєтку, зробили те, що обидва ті листи щезли з судових актів.

Відсидівши кару, — разом 100 днів, — Пилипів знову мусів контрактами на вивіз дерева заробляти гроші і на третій день великодних свят 1893 року виїхав до Канади з жінкою й чотирьма дітьми. З ним їхав вже і його швагер Юрко Паніско з сім'єю, Стефан Чічак з сім'єю.

6

Та не зразу дістався Пилипів на вибране місце в Алберті. На шляху був ще Вінніпег з його іммігрантськими злиднями, Гретна, Норт Дакота — заробітки, горювання. Ціле літо пішло на це. І тільки аж по молоченню купив пару биків, корову, муки і вирушив через Келгарі до Едмонтону, а з Едмонтону... на фарму... до Форкачева (Форт Саскечеван).

Яка то була господарка?

Перший гомстед взяв Пилипів на Брудергейм. За допомогою толоки збудував хату з ломаччя. В таких хатах мешкало зразу по дві й три сім'ї. Були це головно жінки й діти, бо чоловіки ішли на заробітки, щоб заробити хоч мішок бараболь.

Пилипів склав в такій хаті увесь привезений з дому і з Вінніпегу маєток, запріг воли й поїхав з сім'єю до сусіди. Вернулася сім'я від сусіди і застала на місці хати купу попелу. Згоріло все: одяг, пожива, навіть двоє телят, що їх тримали (на розплідок) в хаті, щоб каюти не з'їли. Жива залишилась тільки Рузя Пайш, дівчина 14—15 років і дитина, з якою її залишили.

Розпука Івана Пилипова була така велика після усього, що він натерпівся і перед чим тепер опинився, що він просто сказав: "Піду і втоплюся". Сусіди, що зібралися з нетрів, відрадили і порадили: "Запрягай воли і їдь жебрати на погорілля".

Роздавши дітей між сусідів, запріг Пилипів воли, сів з жінкою й поїхав аж до Едмонтону жебрати. Повернувся назад аж за кілька тижнів. Нажебрав різного старого одягу і 37 доларів грішми та заходився знову будувати господарство.

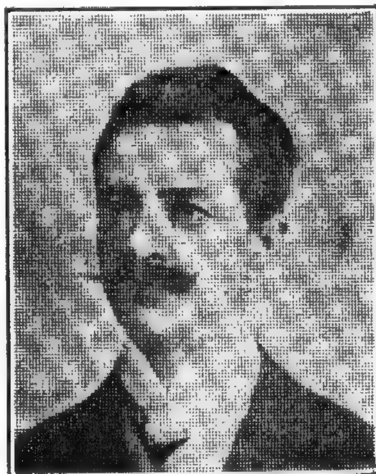
Типічна українська хата українського поселенця в Канаді, збудована після того, як він вже підробився і мав солому.

Перші українські небилівці, організовані Іваном Пилиповим, осіли в Алберті головно в таких місцевостях: Стар, Скаро, Чіпман, Мирнам. Один з католицьких "історикiв" описує греко-католицьку парахвію на Стар як найстаршу в Канаді, яка бере свій початок від 1897 року — "коли то перший український імігрант І. Пилипівський із другими зорганізували її як греко-католицьку".

Але й з католицькими попами Пилипів не довго "співпрацював", пізніше перейшов на православіє і католицьку церкву "потягнув за собою".

Помер Іван Пилипів 10 жовтня 1936 року і то навіть не дома, на весіллі у свого першого брата Василя Кульки в Норт Бенку, Алберта. Василь Кулька віддавав заміж свої дві дочки. Хата була велика, двоповерхова. Іван Пилипів, який мав вже 77 років, підпив на весіллі. Його поклали спати в кімнаті на верхньому поверсі. Вночі він, думаючи, що йде на двір, вийшов через велике вікно, що відчинялося як двері, пішов дахом причепи до кінця, впав з неї і вбився. Лікар ствердив зламання карку.

Іван Пилипів поклав початок виїздові українців до Канади, головно з Галичини й Буковини. І. Пилипів став першим українським канадцем.

ДР. ОСИП ОЛЕСЬКІВ

В 1895 році др. Олеськів приїхав в Сполучені Штати, об'їхав Канаду, відвідав колонію небилівців в Алберті. З ним їздив заможній селянин з Коломийщини Іван Дерендяк, який задумував переселитись до Канади, але побачивши початки того господарства, зрікся свого наміру.

Хто фінансував подорож д-ра Олеськова до Канади й по Канаді — справа невияснена. Повернувши до Львова, він написав про свою подорож дві брошури: "О, Еміграції" і "Про Вільні Землі". Вони вийшли друком при кінці грудня 1895 року з друкарні Общества ім. Качковського у Львові.

Ці брошурки, поширені по Галичині й Буковині, спричинились до збільшення української еміграції за океан, головно в Канаду. Дуже правдоподібно, що колонізаційні, а головно корабельні компанії мали тут до діла з поїздкою д-ра Олеськова.

Форт Едмонтон в 1884 році — тепер місто Едмонтон

Що везли з собою поселенці

Перші українські піонери, які прибули до Канади і осідали на землі, писали своїм краянам-односельчанам: приїжджайте, землі тут є багато, але везіть з собою плуга, щоб її орати, серпа й косу, щоб викосити те, що вродить, ціпа, щоб змолотити, жорна, щоб змолоти. Інакше не будете мати хліба.

Оповідає жінка з сім'ї Урбанських з села Лужани, Буковини: Ми везли все, везли жорна; батько "ноги" в жорен відрубав, камні обклав подушками й периною, щоб не побились і так привезли жорна з Лужан аж в Алберту.

Ступи також везли й довго ними орудували на фармах. Багато часу взяло, щоб машина вигнала з фармів жорна, ступу та інше примітивне знаряддя сільського господарювання.

Шкіри виправляли на кожухи, на ходаки. Будинки будували з дерева в лісах без одного цвяха. В степах копали землянки.

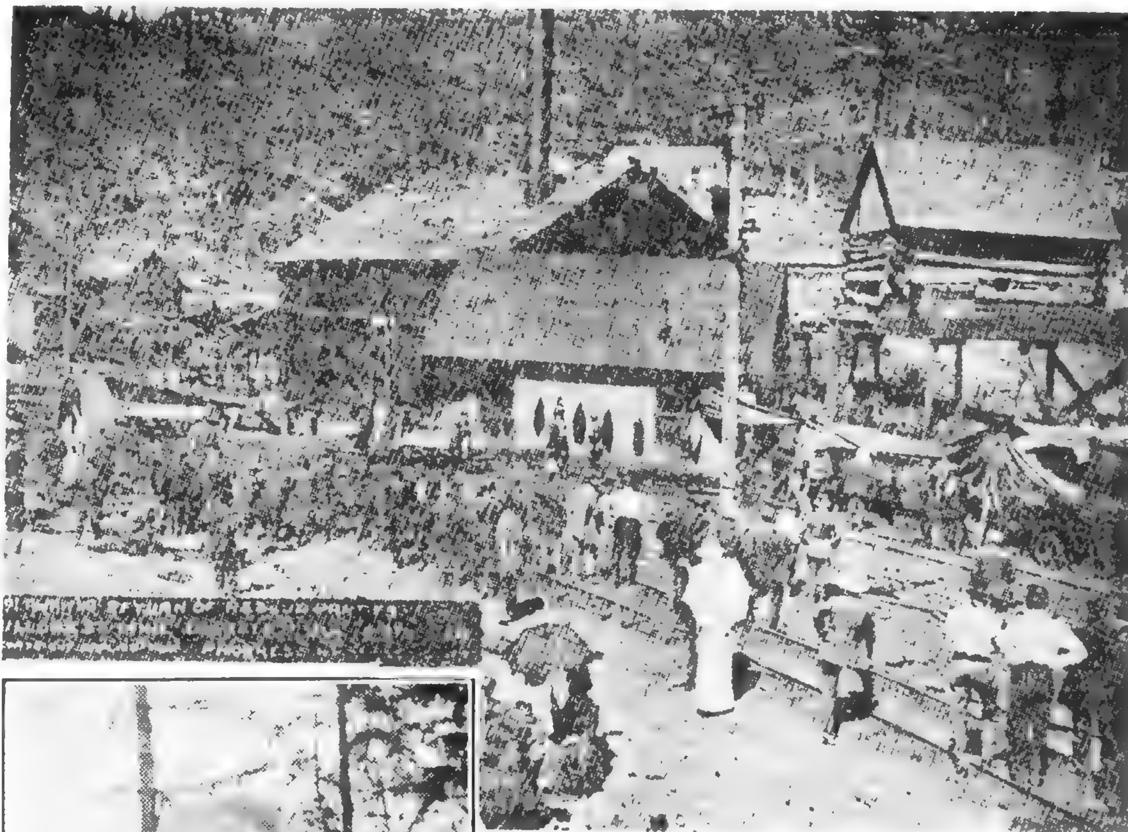
Коли їхали односельчани гуртами, осідали по сусідству і свої оселі називали українськими назвами. Так появилися:

В Алберті — Борщів, Боян, Буковина, Восток, Завалє, Іспас, Лужани, Мирнам, Новий Київ, Подоля, Слава, Снятин, Стрий, Ступно, Топорівці, Шандро, Шипинці та багато інших.

В Саскечевані — Тернопіль, Коломия, Бучач, Дніпро, Буковина і інші.

В Манітобі — Збараж, Збруч, Зоря, Комарно, Рутенія, Січ, Сокаль, Теребовля, Україна, Янів, Шило (Шайло).

ВУГІЛЬНА МІСЦЕВІСТЬ ГИЛКРЕСТ В АЛБЕРТІ

Обеліск над могилами загинулих 31 жовтня 1941 року вуглекопів в Нордег, Алберта. Вибухом було вбито 29 вуглекопів, в тому 10 українців, між ними 3-х членів РЗТ.

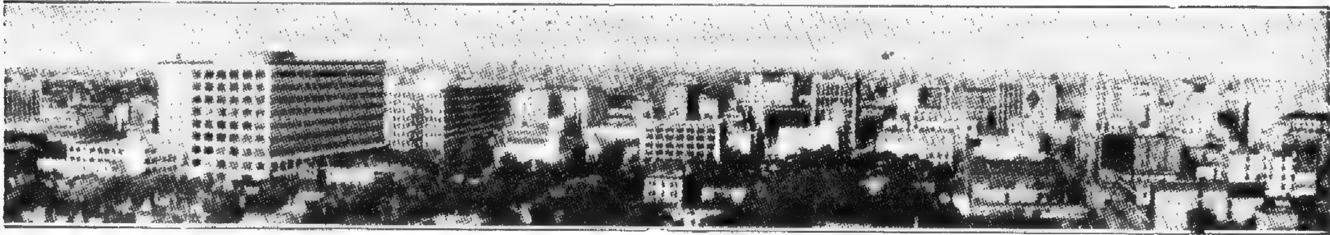
ТРАГЕДІЯ В ГИЛКРЕСТ

В копальні вугілля в Гилкрест, Алберта, 19 червня 1914 року, коли до копальні зайшла ранішня зміна, стався страшний вибух, що потряс цілою околицею. Він вбив 189 вуглекопів.

— Було щось страшного. Уся околиця, чоловіки, жінки, діти — позбігалися. Під землею були сотні робітників. Плач, розпука... Ніхто зразу не знав, чи залишився хто живий під землею...

Так оповідає старий вуглекоп Іван Куницький, очевидний свідок, який і сьогодні працює ще біля вугілля в тій околиці, мешкаючи в Гилкрест. В тому вибуху загинуло 28 українців-вуглекопів: 6 з Карлова (Снятинщина), 6 з села Брідок (Буковина), 5 з села Пурхач (Сокальщина) і т. д.

Занедбаною лежить братська могила на цвинтарі в Гилкрест, в яку лягло 189 трупів. Занедбаний тепер і самий Гилкрест. Копальня у ньому давно вже не працює. Вверху бачимо фотознимок з трагедії з 1914 року, коли три дні — день і ніч видобували з копальні трупи вуглекопів.

Вінніпег -- ворота на захід

В Вінніпегу доріженька
Ковбичками бита;
Мав я перші великодні
Дуже сумні свята.
Т. Федик.

Вінніпег в 1949 році відзначував 75-річчя свого існування, як міста. Коли до нього в 1891 році приїхали перші два українські імміґранти, Вінніпег мав усього 17 років, він ще тоді був в "teen age".

Усі шляхи із сходу на захід Канади, включно з повітряними, ведуть через Вінніпег. Українські поселенці в першому п'ятнадцятиріччі були селяни, які їхали до Канади на землю. Тому усі вони їхали до Вінніпегу. З Вінніпегу роз'їздилися по усіх трьох степових західних провінціях: Манітобі, Саскечевані, Алберті.

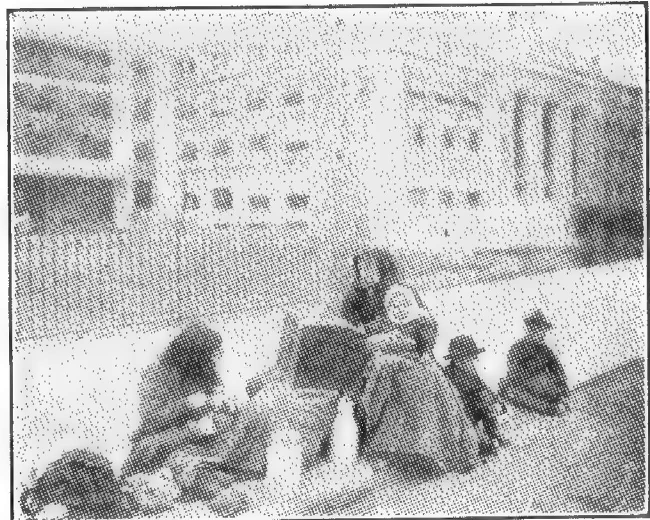
Вінніпег був дистрибуційним центром: тут були імміґраційні будинки, імміґраційні урядники і аґенти, земельні офіси і т. д.

В Іст Селкирк, 18 миль від Вінніпегу, були побудовані спеціальні великі дерев'яні бараки, розташовані квадратурою, у їх дворі були цеґляні печі, де імміґранти варили їжу, пекли хліб, прали шмаття.

В будинках були кімнати для сімейних. Тут не раз чоловіки лишали жінок, дітей, а самі йшли шукати гомстедів, або й на заробітки.

Ті з імміґрантів, які мали знайомих у Вінніпегу, допускались до міста, вони тулилися в дерев'яних халабудах, часами й двоповерхових, в яких аж пищали злидні, а крізь стіни яких продував холодний вітер. Мешкали по 5, 6 і 10 нераз в одній "кімнаті", спали по трьох і чотирьох на одній постелі. В літі душилися від спеки, а зимою тряслися від холоду.

Вінніпег в ті часи був лісовим містом, майже увесь дерев'яний. Каже Іван Пилипів: нарешті ми приїхали до великого міста, в якому були великі дерев'яні будинки. Це був Вінніпег. Вулиців тоді у Вінніпегу брукованих не було. Якщо головні вулиці й були мощені, то не камінням, а дерев'яними ковбиками.

Приїхали імміґранти до Вінніпегу...

Вінніпег був колонізаційним містом степової західної Канади.

* * *

Західна, земельна Канада притягала до себе українських поселенців. За переписом населення з 1941 року понад три четвертих усього українського населення Канади жило в цих трьох західних провінціях.

Вінніпег став першим містом Канади, в якому почали спинятися і який почали заселювати українці. Хоч індустрії тут не було, то зате саме місто швидко розбудовувалося, через нього проходили дві (навіть три) трансконтинентальні залізниці. Ці залізниці почали будувати у Вінніпегу свої майстерні ("шапи"), дві у самому місті, а третю в Трансконі — 7 миль від міста. Через ріки будувалися мости, на околицях будувалися млини, різні.

Тож чимало тих українських імміґрантів, які їхали на фарми, спинялися тимчасово у Вінніпегу, щоб підробитися, а пізніше так і залишалися в місті. Багато робітників, які працювали на залізницях, на зиму з'їздилися до Вінніпегу. Так Вінніпег почав ставати центром українського життя в Канаді.

Тут, у Вінніпегу, почали організувати культурно-освітні і драматичні товариства, тут почали виходити перші українські газети, будуватися українські церкви, зав'язуватися різні секти, релігійні сварки, закладатися бизнеси тощо.

* * *

Вінніпег ставав центром українського робітничо-фармерського прогресивного руху. Тут в 1907 році почала виходити перша українська робітнича газета "Червоний Прапор", пізніше — "Робочий Народ", як орган Української Соціал-Демократичної Партії. Під кінець першої світової війни УСДП заборонено, "Робочий Народ" закрито.

Але тоді вже, кілька місяців перед забороною, започатковано у Вінніпегу будову великого Українського Робітничого Дому, а довкола нього розпочато нову масову культурно-освітню організацію — Стоваришення Український Робітничий Дім, який згодом перетворився в Товариство Український Робітничо-Фармерський Дім.

Великий Український Робітничий Дім невдовзі став замалий для широкорозгалуженої організаційної і видавничої діяльності. Бо ТУРФДім розгалузився на Жіночу Секцію, Секцію Молоді, Юнацьку Секцію. Росло Робітниче Запомогове Товариство. Усі центри тих організацій і преса містилися в Українському Робітничому Домі.

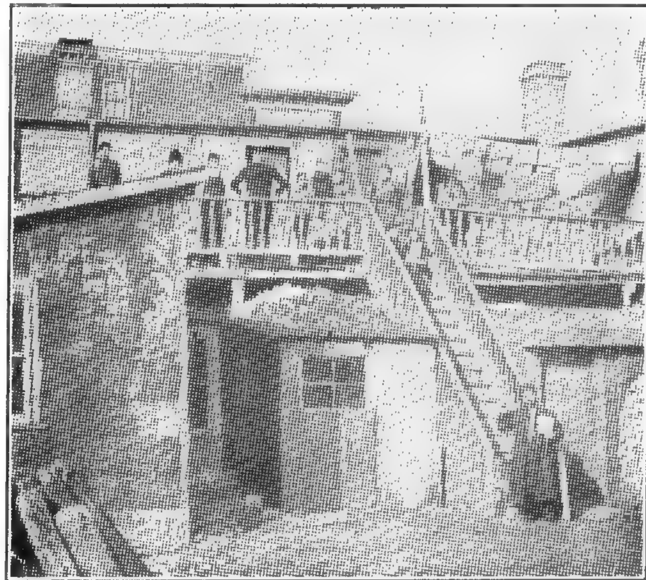
В 1926 році збудовано попри великий театральний будинок — новий двоповерховий будинок з офісами для редакцій двох газет і двох журналів, з офісами для центральних комітетів, з великим світлим шкільним залом, а в його великій пивниці устаткувалася друкарня Робітничо-Фармерського Видавничого Товариства. Саме Видавниче Товариство затруднювало понад 30 працівників.

В 1940 році, в самий розгар другої світової війни, ТУРФДім з його секціями, Видавниче Товариство і усю пресу було закрито, провідних людей забрано до табору, маєток сконфісковано.

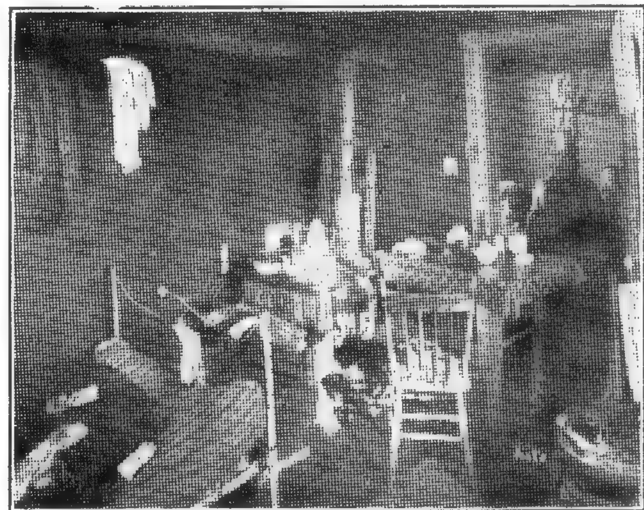
* * *

Довелося знову починати з нічого. Не проминуло й півтора року, як почала творитися нова організація — сьогоднішнє Товариство Об'єднаних Українських Канадців. Його центр створився вже в Торонті. Хоч першу свою всекраєву конвенцію Товариство відбуло у Вінніпегу (з географічних причин), однак центром організації вже стало Торонто. Тут почала виходити нова українська робітнича газета — "Українське Життя".

Восени 1942 року звільнено було з табору провідників організації; розпочато посилену організаційну працю; у Вінніпегу народилося в січні 1943 року "Українське Слово"; розпочато працю й боротьбу за повернення організації її маєтків — будинків.

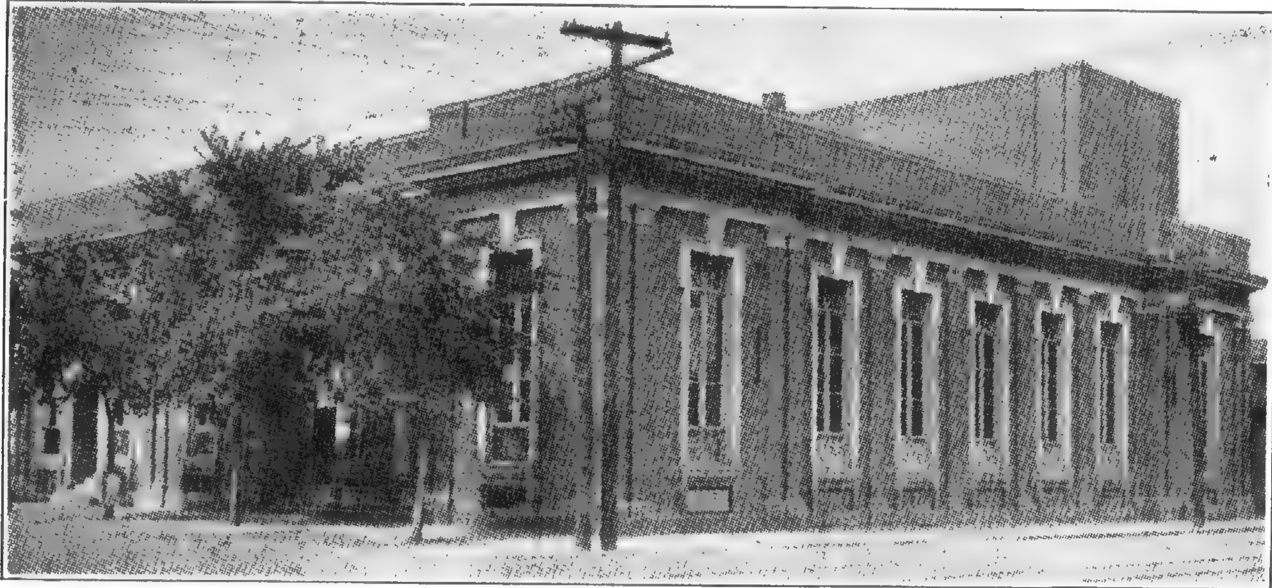
Іммігрантські трущоби у Вінніпегу

В тій кімнаті мешкала уся сім'я

У воєнних і негайно повоєнних роках величезна кількість українських робітників і фермерів, переважно самотніх, молодих людей виїхала із західної Канади в східну, в індустріальні міста. Тисячі українців з самого Вінніпегу виїхали до Торонто, Гемилтону та інших індустріальних міст на сході, як також до Венкуверу на заході.

Вінніпег через 30 років — повну половину сьогорішнього 60-річчя — був керівним центром організаційного, культурно-освітнього і мистець-

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧИЙ ДІМ У ВІННІПЕГУ

кого життя українського трудового народу в Канаді. Цей провід він передав Торонтові, залишаючи за собою центр і провід Робітничого Запомогового Товариства та Провінціональний комітет ТОУК.

Однак Вінніпег і надалі залишається важливим центром нашого організаційного, культурно-освітнього і мистецького життя, зокрема центром для західної Канади. В цьому йому значно допомагає "Українське Слово".

Український Робітничий Дім у Вінніпегу далі залишається найбільшою українською інституцією в Канаді, а в 1948 році його ще далі розбудовано, щоб можна краще провадити працю в теперішніх умовах.

Мистецькі сили Вінніпегу — двох відділів ТОУК (Вінніпег і Пойнт Доглес) тримають високо прапор своєї хорошої, культурної традиції, набутої чотирьома десятками років.

Вінніпег, його старші й молодші працівники відограли величезну організаційну й культурно-освідомляючу роль серед українського народу в цьому 60-річному житті українців в Канаді. І разом з усім найпередовішим і найкращим, що є в українському народі в Канаді, Вінніпег врочисто святкує цей ювілей — свідомий своєї у ньому історичної ролі і заслуги!

"Флоут" — вдекорований автотрок відділу ТОУК у Вінніпегу їде в параді в 75-і роковини міста. На трокові дівочий струнний оркестр і спортовики та танцюристи. Понад 200,000 народу приглядалися тому походові.

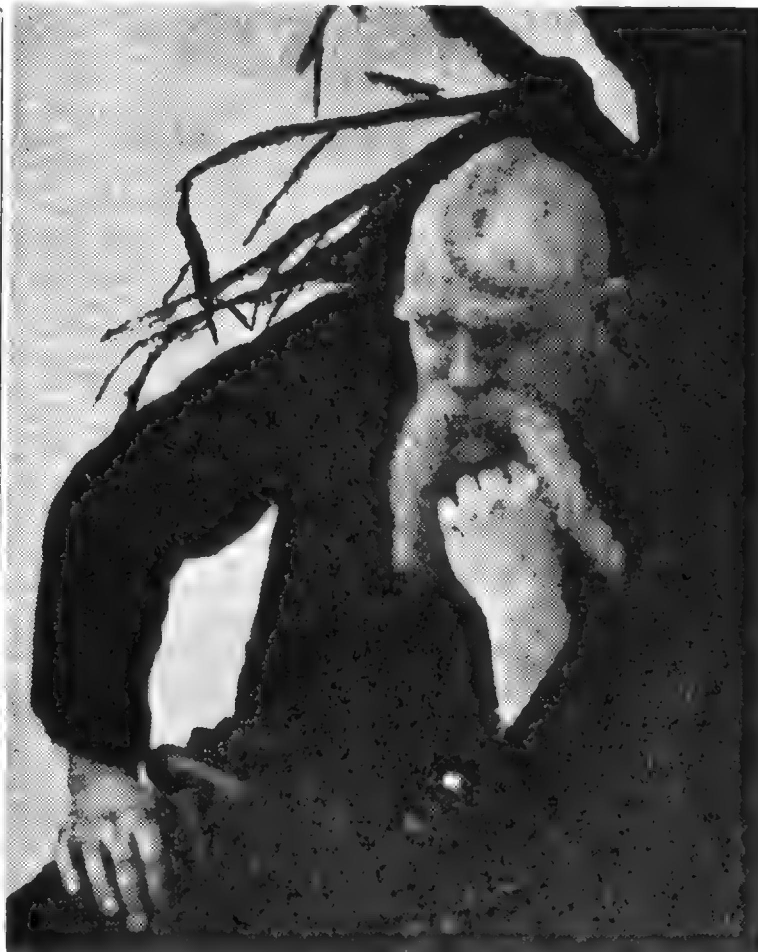

Мішаний хор і струнний оркестр (не в повному складі) відділів Товариства Об'єднаних Українських Канадців Вінніпегу і Пойнт Доглес, і його диригенти Володимир Якимчук і Михайло Гафюк.

АННА ЯНИШЕВСЬКА (МОЙСЮК)

в ролі Марини з п'єси "Батькова казка" Івана Тобілевича на порозі 1916—1917 років. Анна Янишевська молодою дівчиною була членкинею драматичного товариства ім. Марії Заньковецької, а з побудовою Українського Робітничого Дому перейшла до праці на його сцені, на якій працює як акторка і як режисер 32 роки, але не як Янишевська, а як Анна Мойсюк. Багато роль Анна зіграла!

ФЕДІР ГОРДІЄНКО,

в ролі Тараса Бульби з п'єси тієї ж назви. Федір Гордієнко — довголітній працівник як актор і як режисер на сцені Українського Робітничого Дому у Вінніпегу. Як тільки було збудовано Український Робітничий Дім і почала творитися всекрайова культурно-освітня організація, Ф. Гордієнко з гуртом інших провідних тоді членів драматичного Товариства ім. І. Котляревського перейшов на сцену УРД і від 1919 року є незмінним діячем тієї сцени. Улюблені ролі Ф. Гордієнка — Юрко Довбуш, Тарас Бульба та героїчні ролі взагалі.

Українці в індустріальному будівництві Канади

У великого російського поета Н. А. Некрасова, сучасника і друга Тараса Шевченка, є вірш п. н. **"Железная дорога"**. Залізницею у затишному вагоні їде батько з молодим сином Ванею (Івасем). Ваня допитується, хто ту дорогу будував. Батько й пояснює:

Прямо дороженька: насыпи узкие,
Столбики, рельсы, мосты.
А по бокам-то все косточки русские...
Сколько их! Ванечка, знаеш ли ты?

Я перекажу ці рядочки по-українски у віршованій формі, хоч може в не дуже поетичному змісті:

Прямо доріженька: насипи вузькії,
Стовпчики, рейки, мости.
А по боках же то кісточки руськії,
Скільки їх? Ванечко, чи знаєш це ти?

Гурток українських шахтарів в Брул майні в 1918 році

Я пригадав собі цей вірш Некрасова минулого літа, коли, пару день перед залізнодорожним страйком в Канаді, я їхав з Едмонтону поїздом через Скалисті гори до Венкуверу. Я дивився з вікна хорошого "air-conditioned" вагону на стрімкі камінні скали, що нависали над поїздом з одного боку, і на глибочезні провалля, над якими мчав поїзд — з другого. І пригадав я собі, що моя перша "п'ятирічка" в Канаді була при будові канадських залізниць.

Адже ті скали я довбав, динамітом розривав — я, тисячі таких як я українців з Київщини, Волині, Поділля, з Галичини... Були тут білоруси з Гродненщини, були саратівці, були хорвати, шведи, фінляндці. І, як не дивно, найменше було англо-саксонців. "Формени", або п'яти- чи-десятимилеві субконтрактори були переважно "янсони", а не "джансони".

Та й пригадалися мені "кісточки руськії". Чимало хрестів стояло здовж тієї залізниці і над могилами українських робітників. Нема вже їх. Хрести погнили, могили зрівнялись з землею.

Я не збираюся писати спогадів. Я хочу сказати, що не тільки на фармах наші перші піонери вирубували ліси, корчували пні, зносили каміння й перетворювали дебри на хлібородні лани, але розсівалися вони по різних роботах, по усіх галузях індустрії. Трансконтинентальні залізниці, а від них розгалуження на усі боки, будувалися тоді запопадливо. І на них працювало багато українських робітників: на "стейшинах" (контрактові роботи), на "стілгенках", "екстрагенках", "секціях"...

На "екстрагенки" та "секції" забирали робітників-імміґрантів з бірж праці у всіх містах Канади від Монтреалу до Венкуверу. І сьогодні втримання тих залізниць (секшинмени) — це ж українці, тисячі з них вже пенсіонери. Це ветерани будови й втримання транспортації.

В лісах Бритиш Колумбії і Алберти, в копальнях вугільних і металевих Бритиш Колумбії, у вугільних копальнях Алберти — в чорних яругах Кровз Нест Песу, в долині Дромгеллеру, в Летбридж — від їх початку, від їх розбудови усюди там працювали українські робітники й чимало їх там працює сьогодні.

Вибухи в копальнях Гилкрест, Колгорст, Нордег забрали життя десяток українських робітників. В боротьбі проти страшного визиску, за трейд-юнію українські робітники стояли в передових рядах. Перші соціалістичні гуртки, опісля гуртки художньої самодіяльності творилися в Нанаймо, Ферні (БК), на Кровз Нест Пес, Летбридж, Едмонтоні.

* * *

Проте не заходові судилося стати економічним, фінансовим, індустріальним центром Канади. Коли захід ще тільки починав розвиватися, індустріальний схід — Монтреал з йо-

го околицями й передмістями, Торонто, Гемилтон — це були вже великі індустріальні міста, устатковані провінції Нижньої і Верхньої Канади — вітчизна сімейних компактів.

Не вся українська імміграція їхала на захід Канади. Від неї майже з самих початків відсівалася частина українських трудівників і залишалася на сході Канади. А від 1905 року і в дальших роках туди вже впрост з дому поїхало багато українців. Монтреал і Торонто стали великими українськими організаційними центрами. Про українську організацію в завмерлому тепер Кобалті ми знаємо з 1910—1915 років. Те ж саме знаємо про Монтреал і Торонто.

На півночі Онтеріо й Квебеку появилися золоті копальні та копальні інших цінних металів. Содборі стало центром нікльової індустрії. Українські робітники працювали в них від самих початків.

В лісах Онтеріо тисячі українських робітників працювали в тягу десяток років. Це ж вони постачали палп-вуд папірням над великими озерами на канадському і на американському боці, вони своєю працею будували ті папірні і виробляли в них папір.

У всіх великих індустріях — від сталеливарних до кравецьких у всіх великих містах східної Канади віддавна працюють десятки тисяч українських трудящих. І ця армія тепер швидко зростає. Згадати хоч би автомобільну індустрію у Виндзор або Ошаві...

В центрі канадських елеваторів у Форт Вил'ям та Порт Артурі ви знайдете українських робітників буквально при всіх і всіляких роботах.

Індустріальні українські робітники сходу сьогодні відзначують 60-річчя життя й творчої праці українців Канади не тому тільки, що 60 років тому почали українці осідати на фармах західної Канади, а й тому, що вони жили, працювали й будували індустріальну східну Канаду.

Місто Торонто і його високі будинки

Відбувалися також в життю українців Канади в минулому величезні переміщення. В роки 1929—1939 економічної кризи чимало робітників зі сходу мандрували у фармерський захід... до праці по... $5 на місяць. А коли почалася друга світова війна, то десятки тисяч українців, не тільки з міст, але й з фармів виїхали на схід. І це переміщення простягнулося генген поза роки війни, воно, хоч і повільніше, далі відбувається.

До другої світової війни ми були певні, що Вінніпег, як місто, мав найбільше українського населення. Сьогодні ми цього сказати не можемо. Здається, не програв би той, хто сказав би, що в Торонто тепер є більше українського населення, як у Вінніпегу. Що воно там немає такої ваги в громадському житті міста чи й цілого Онтеріо, то тільки тому, що треба три Вінніпеги, щоб дорівняти одному Торонтові чисельністю свого населення. Українське населення в Торонто менше пропорціонально до населення свого міста, як у Вінніпегу. Те саме можна сказати у відношенні до провінції.

Українці внесли своєю працею величезний вклад в розвиток усіх галузів індустрії Канади: в залізнодорожну, лісову, вугільну, майнерсько-металеву, в сталеву, чавунну, паперову, текстильну, кравецьку, автомобільну, риболовну.

Українці виросли вже із стану тільки фізичної праці. Вони зайшли вже в бизнеси, що правда, переважно дрібні, але численні. Те саме і в галузі професіоналістів: лікарі, адвокати, учителі, інженери, електротехніки, музиканти, художники. У всіх індустріях, у всіх професіях усюди знайдете активну продуктивну українську силу.

Зокрема згадати б в тій галузі про дівчат та молодих жінок. Як у всіх ресторанах — готельних та інших вам прислуговують до столу українські дівчата, так знайдете їх у всіх великих департаментальних крамницях, зокрема знайдете їх як секретарок, стенографісток та офісових робітниць в адвокатських, лікар-

"В СІМ'Ї ВЕЛИКІЙ, В СІМ'Ї ВОЛЬНІЙ, НОВІЙ..." 27 жовтня 1939 року в міському театрі у Львові Народні Збори постановили возз'єднати західно-українські землі з Матір'ю-Україною.

З кінцем жовтня делегацію західно-українських земель вітала столиця України — Київ квітами, як рідних братів (горішній фотознимок).

1 листопада 1939 року делегація вручила Верховній Раді СРСР подання про прийняття західно-українських земель в склад СРСР (фотознимок нижній), й це подання було врочисто прийнято.

14 листопада 1939 року Верховна Рада Української РСР прийняла західно-українські землі в склад України. Буковину прийнято в серпні 1940 року, а Закарпаття — в червні 1945 року. Так було доконано возз'єднання українських земель.

ських, бизнесових і державних конторах. Українська молодь — значний її процент — опановує вже вищу, середню та фахову освіту. Багато українських дівчат є вже норсами г госпіталях.

Колись говорили: "Go West, young man! Go West!" — якщо хочеш зробити життя. Тепер схід Канади став заходом, коли йде вже мова про молодих освічених фахових українських людей. Я не агітую, а тільки констатую дійсність.

Центр нашої культурно-освітної організації перенісся з Вінніпегу до Торонто. Якось зразу виглядало це неприродно. Географічно Вінніпег є центром Канади; українське населення в ті часи на три четвертих було в західній Канаді. Але часи змінилися. Хоч значна більшість українського населення й тепер є на захід від Вінніпегу, то рівновага його дієвої сили вже захитана переміщенням на схід.

Ми не пророкуємо, що буде в майбутньому. Ми знаємо з законів економіки, що індустріальні центри країни є дієвою, провідною силою, а не рільничі околиці. Тому центром відзначення 60-річного життя й праці українців в Канаді ми відбуваємо в Торонто, тому, до певної міри, пам'ятник великому Кобзареві українського народу ми збудували на сході Канади.

ДЯДЯ.

Пам'ятники Тараса Г. Шевченка

Почавши з цієї сторінки, ми і на дальших сторінках подаємо вісім різних пам'ятників Тараса Григоровича Шевченка, збудованих на Україні і в деяких великих містах Радянського Союзу поза Україною. В тому і нами збудований пам'ятник великому Кобзареві в Канаді.

Ми не кажемо, що це вже усі пам'ятники. Ми знаємо, що є ще в інших містах та селах Радянського Союзу пам'ятники Шевченка. Важко сказати, чи є десь на світі більше людей-поетів, що мали б стільки пам'ятників як Тарас Шевченко.

Перший пам'ятник Т. Шевченкові був побудований і у врочистій обстановці відкритий в Москві ще в 1918 році, в другому році Жовтневої революції.

Фактично в першому році Жовтневої революції, в ленінському плані "монументальної пропаганди", було поставлене перед скульпторами завдання створити ряд пам'ятників великим революціонерам, діячам науки і мистецтва. Між іменами тих діячів було і ім'я Тараса Григоровича Шевченка.

Такий план був розроблений радянським урядом, підписаний Володимиром Ільїчем Леніним. Ленін і Сталін приділяли велику увагу для увічнення пам'яті Тараса Шевченка.

Внаслідок цього вже в 1918 році було побудовано в Москві і врочисто відкрито пам'ятник великому Кобзареві України. Пам'ятник Шевченка у Москві розробив скульптор С. Волнухін.

Слідом за Москвою в 1919 році було збудовано пам'ятник Т. Шевченкові в Ленінграді — робота скульптора І. Тільберга.

Отже в перші роки Жовтневої революції в обох великих столичних містах радянської країни побудовано пам'ятники великому синові українського народу, геніальному поетові, твори якого читають тепер народи Радянського Союзу на 33-х мовах.

В дальших роках відбувся в СРСР ряд конкурсів на проект пам'ятника Т. Г. Шевченкові. В них брали участь найвідоміші майстри радянського образотворчого мистецтва, які старанно намагалися реалістично відтворити образ великого Кобзаря. Між ними скульптор М. Манізер зайняв перше місце.

Побудуванням першого справжнього великого пам'ятника Шевченкові на Україні задемонстрував Харків. На пам'ятник Шевченка в Харкові було розписано в Радянському Союзі широкий конкурс. По своїй оригінальності й монументальності визнано за найкращий проект скульптора М. Манізера.

Пам'ятник Тарасу Шевченкові в Москві, який був збудований в 1918 році і відкритий у врочистій обстановці. Робота відомого скульптора С. Волнухіна.

Пам'ятник Шевченка в Харкові, збудований в 1935 році, багатопостатевий. Він завоював заслужене визнання трудящих своєю реалістичністю і глибиною трактування як образу самого Шевченка, так і скульптур, які створюють композиційну основу пам'ятника. Він належить до числа найкращих творів монументальної скульп-

Пам'ятник Тарасу Шевченкові в Харкові, одна з найкращих скульптур взагалі, побудований в 1935 році за проектом скульптора М. Манізера.

ЗЛІВА. — Пам'ятник Тарасу Шевчекові в Ленінграді, побудований і відкритий в 1919 році. Скульптура І. Тільбера.

тури — каже Ю. Турченко.

Великі пам'ятники Шевченкові побудовано в Києві й Каневі (на могилі Т. Шевченка) в 1939 році, до 125-х роковин народження поета-революціонера. Скульптором обох цих пам'ятників також був М. Манізер. Відкриття пам'ятника Шевченкові в Києві 6 березня 1939 року набрало великої врочистості по цілій Україні.

Далі ми знаємо про пам'ятник Т. Шевченка в Казахстані — місті Александровську, пов'язанім із засланням Т. Шевченка.

Також побудований пам'ятник Шевченкові в селі Шевченкове, колишня Кирилівка.

Нарешті — побудований нами, передовими, прогресивними, національно-свідомими українцями Канади, пам'ятник Шевченка в Палермо, на площі ТОУК, наполовині дороги між двома великими індустріальними містами Канади — Торонтом і Гемилтоном.

Проект і самий пам'ятник Т. Шевченкові в Палермо створений двома молодими українськими радянськими скульпторами: М. Вронським і О. Олійником в останніх двох роках, тому він є одним з найновіших монументальних творів — двох радянських скульпторів.

Ці молоді скульптори кажуть: "З великим хвилюванням приступали ми до роботи над пам'ятником великому Кобзареві... Образ поета ми прагнули розв'язати, як поета-трибуна, з відкритим поглядом, спрямованим уперед, який кличе народ до боротьби за визволення.

У русі голови, рук і загальному композиційному розв'язанні монумента ми прагнули надати образові Т. Г. Шевченка внутрішньої зібраності, сили і непохитної волі, властивої поетові.

Статуя Т. Г. Шевченка виготовлена з бронзи і встановлена на простому за формою постаменті з сірого полірованого граніту Коростишевського родовища".

Пам'ятник Тараса Шевченка в Києві, побудований в 1939 році і відкритий 6 березня того ж року до 125 роковин з дня народження поета. Скульптор М. Манізер.

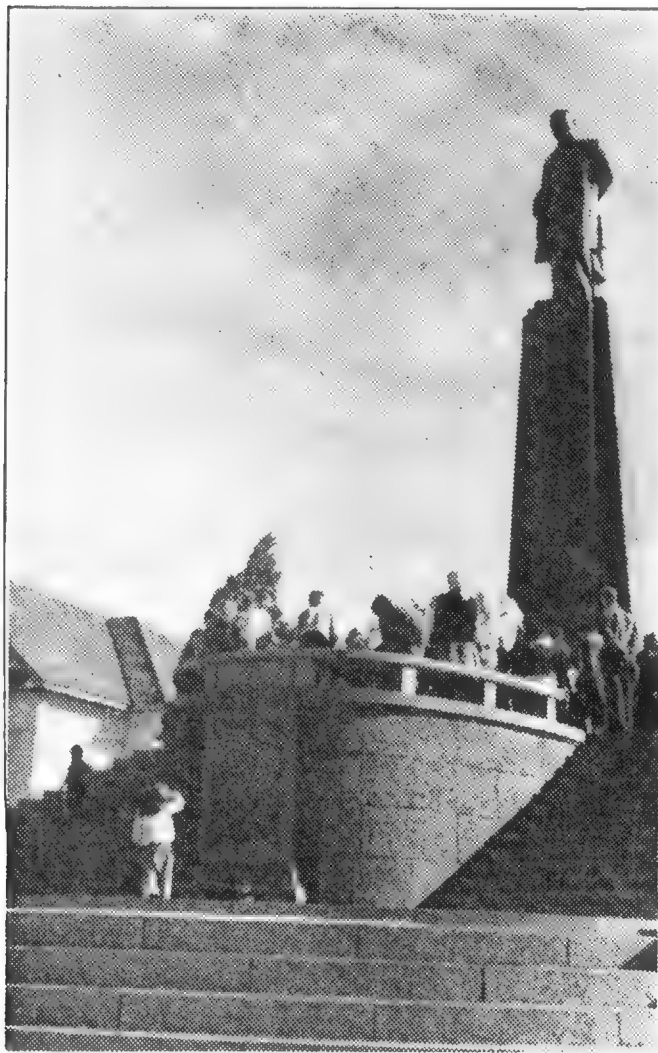
СПРАВА ВГОРІ:
Пам'ятник Тараса Шевченка в селі Шевченкове, колишній Кирилівці, де Шевченко провів дитячі роки, де померли його батьки і жили його сестри. Там і тепер живуть потомки Тараса Шевченка.

СПРАВА ВНИЗУ:
Пам'ятник Тараса Шевченка в Александровську, Казахській Радянській Республіці, де Шевченко був на засланні.

Українські буржуазні націоналісти всіляко намагались відірвати Шевченка від російської культури. Куліш, наприклад, твердив, що Шевченко був людиною мало освіченою і розум брав не з книжної науки, а від "самого бога". Насправді Шевченко мав велику ерудицію, джерелами якої були не тільки наука й література, але й чудове знання дійсності і багатий особистий досвід. Саме це дало підставу Раді Академії художеств обрати його академіком.

І. П'ЯТАКОВ,

Пам'ятник Тараса Шевченка в Каневі на могилі поета, побудований і відкритий в 1939 році, за проектом скульптора М. Манізера.

Плита з написом на могилі поета-революціонера Тараса Шевченка біля Канева високо над Дніпром

НА СПОМИН Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Красувала весна, розцвітали садки,
Як ми батька востаннє стрічали;
Коли нам, молодим, серце рвало в шматки
Од великої туги-печалі.

Між квіток і вінків ясенову труну
Ми несли від Дніпра на могилу,
І спустили з плачем у оселю сумну
Найдорожчу, утрачену силу.

Скільки ока — Дніпро перед нами лилів
І байдуже котив свої хвилі;
А нас, бідних сиріт, товаришів-братів
Обнімали все думи безсилі...

І клялись ми ховать в серці твій заповіт,
Возлюбить щирим серцем голоту:
Сподівалися ми, що словес твоїх світ
Незабаром осяє темноту...

Михайло Старицький.

КАНЕВУ

Уклін земний священним верховинам,
Де тінь Тараса на віки віків,
Душі народної любов і гнів,
Знялась в безсмертя помахом орлиним!

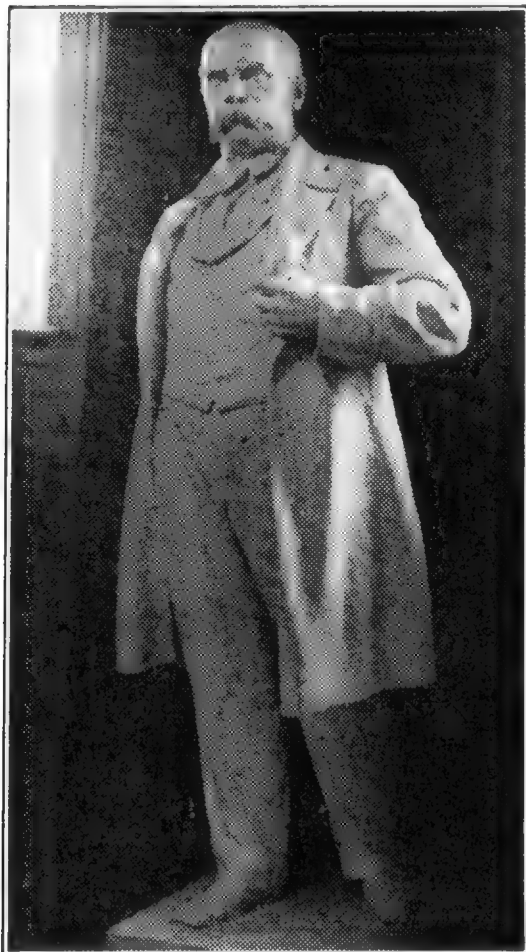
Там ворог був і потоптом звіриним
Топтав святині. Там моїх братів
Лилася кров, і сльози матерів
Квітчали сон синовнім домовинам.

Та встав Тарас, і встав Тарасів син,
І всі брати-народи, як один,
Знялися сонцем супроти туманів, —

І зловорожа падає стіна,
І непорочний, як зоря ясна,
В багрянім сяйві виникає Канів.

1 II. 1944 р.

Максим Рильський.

ПАМ'ЯТНИК ШЕВЧЕНКОВІ В КАНАДІ

На цій сторінці ви бачите і цілий пам'ятник Т. Г. Шевченкові в Канаді, саму постать пам'ятника і двох молодих українських скульпторів — М. Вронського і О. Олійника, — які цей пам'ятник створили.

Самі творці пам'ятника кажуть:

"З великим хвилюванням приступали ми до роботи над пам'ятником великому Кобзареві".

Ми можемо за ними повторити: "З великим хвилюванням слідкує уся чесна, передова українська Канада за будуванням пам'ятника Т. Шевченкові в Палермо й нетерпляче очікує його відкриття.

Пам'ятник великого Кобзаря стане гордістю українського населення в Канаді, він буде для нас смолоскипом на усьому шляху нашого організаційного, культурно-освітнього і загальногромадського життя. Проминуть десятки й сотні років, а до того пам'ятника приходитимуть молоді українські покоління канадського уродження і він їм пригадуватиме, що вони є нащадки великого українського народу.

М. ВРОНСЬКИЙ

О. ОЛІЙНИК

"БЛУДНИЙ СИН", серія малюнків Тараса Шевченка

Блудний син — "Програвся в карти", програв все геть і сорочку — починає свій новий життєвий шлях.

Блудний син — "В коршмі" — в гордій позі між п'яницями, хоч без сорочки, але в офіцерській шапці.

Важливі дати з життя Тараса Шевченка

Народився Тарас Шевченко 9 березня (25 лютого по старому стилю) 1814 року в селі Моринцях, на Київщині. Дитячі роки провів в селі Кирилівці - тепер село Шевченкове.

* * *

Батько віддав Тараса в "науку" до дяка, коли Тарасові було 8 років.

* * *

Мати Т. Шевченка померла, коли йому було 9 років, а батько помер два роки пізніше — в 11 років Тарас залишився круглим сиротою.

* * *

Тарас Шевченко став "козачком" в поміщика Енгельгардта в 1829 році, коли йому минуло 15 років.

* * *

В 1832 році Енгельгардт законтрактував Т. Шевченка "в науку" на чорити роки до маляра Ширяєва в Петербурзі, "щоб мати свого власного маляра".

Весною 1836 року Шевченко зустрівся в Петербурзі з українським художником І. М. Сошенком і цей увів Шевченка в коло видатних російських художників.

* * *

Художник Карл Брюлов намалював портрет поета Жуковського, той портрет розіграли і за виручені 2,500 карбованців 22 квітня 1838 року викупили Шевченка на волю. Шевченко став учнем Академії мистецтв в Петербурзі.

* * *

Т. Шевченко весною 1843 року приїхав на Україну й відвідав старі знайомі місця, вже знаний, як поет.

* * *

Закінчив Академію мистецтв в Петербурзі 25 березня 1845 року з дипломом вільного художника і знову виїхав тієї весни на Україну.

"Мені тринадцятий минало, я пас ягнята за селом" — малюнок І. Іжакевича до віршу Тараса Шевченка тієї ж назви.

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в бога . . . . . .
Уже покликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тоді так приязно молилось,
Чого так весело було?
Господнє небо і село,
Ягня, здається, веселилось!
І сонце гріло, не пекло.
Та недовго сонце гріло,
Запекло, почервоніло
І рай запалило.
Мов прокинувся, дивлюся:
Село почорніло,
Боже небо голубеє —
І те помарніло.
Поглянув я на ягнята —
Не мої ягнята!
Обернувся я на хати —
Нема в мене хати!

Т. Шевченко.

Образ Шевченка у творах художників

У цьому скромному збірнику ми, у образах самого Тараса Шевченка, в образах його власних малюнків, в образах збудованих для його відзначення пам'ятників, нарешті в образах-малюнках різних художників до творів Тараса Шевченка — хочемо показати Шевченка не тільки як геніального поета, але як художника і як натхненника художників в минулому і сучасному.

Народ у своїй масі знає Тараса Шевченка як геніального поета, як великого Кобзаря. Знає його менше як художника.

Український народ, головно по цей бік океану, знає Т. Шевченка як поета і то українського, а мало знає його як письменника-прозаїка, як такого, який написав багато оповідань російською мовою, між ними такі перлини, як автобіографічний твір **"Художник"**, як **"Прогулка с удовольствием и не без морали"** і ін. Свій невмирущий **"Журнал"** (Щоденник) Шевченко писав російською мовою.

Дві великі поеми **"Слепая"** і **"Тризна"** Шевченко написав російською мовою. І, що дуже характерно, **"Наймичку"**, як оповідання, Шевченко написав російською мовою, а як поему — українською мовою; **"Варнак"**, як оповідання — російською мовою, а поему — українською; **"Княгиня"** — оповідання — російською, поема — українською.

Українські націоналісти, сучасники Шевченка, замовчували, знеціцювали твори Шевченка російською мовою, а Куліш хотів їх знищити, щоб вони й світу не побачили; а теперішні націоналісти навіть не згадають ніколи, що Т.

"Я став носити воду школярам" — малюнок П. Носке. Видано в Ленінграді до 125 роковин народження Тараса Шевченка.

Не називаю її раєм,
Тії хатиночки у гаї
Над чистим ставом край села.
Мене там мати повила
І, повиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину... В тім гаю,
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.
Там матір добрую мою,
Ще молодую — у могилу
Нужда та праця положила.
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині!.. А ми
Розлізлися між людьми,
Мов мишенята. Я до школи —
Носити воду школярам.
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили!
А сестри! Сестри! Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в світі живете?
Ви в наймах виросли чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й умрете!

Т. Шевченко.

Шевченко писав російською мовою.

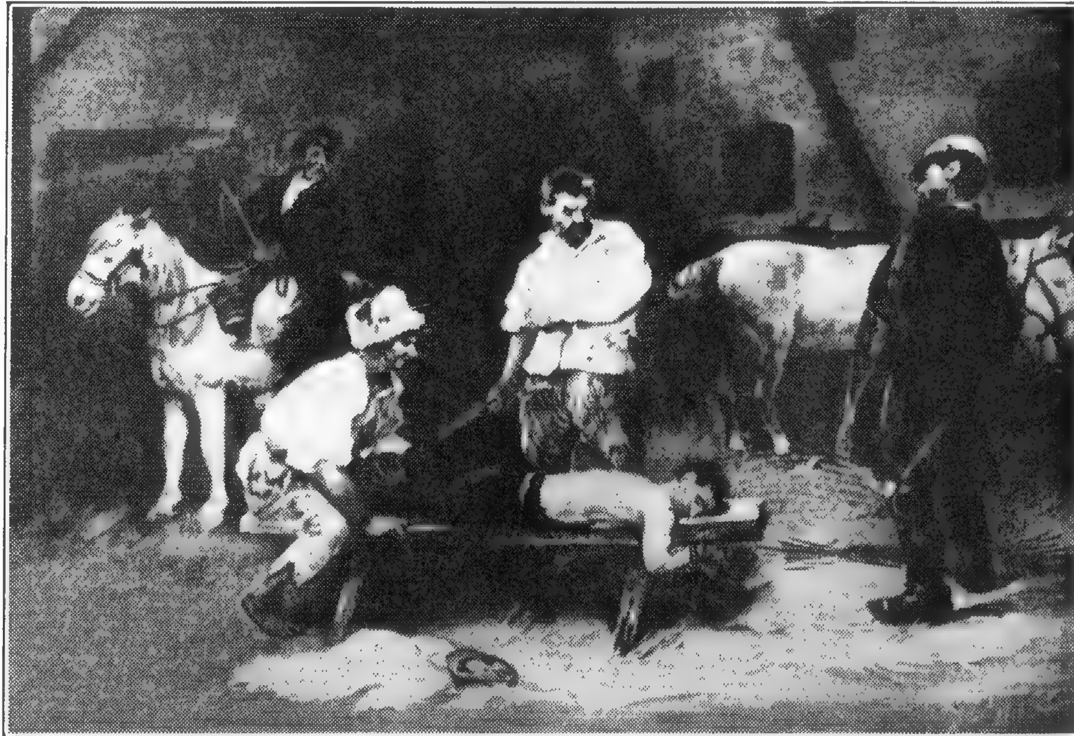
Заслання й переслідування Т. Шевченка українські націоналісти змальовують як нагінку на Шевченка і ворожість до української мови російського народу, і вперто промовчують, а де не в силі промовчати, то применшують, те, що російські великі діячі літератури й мистецтва — поет Жуковський, художники Брюлов, Венеціанов, Віельгорський і ін. викупили Шевченка з неволі й післали вчитись в Академію мистецтв, зайнялися його вихованням.

Найближчими друзями Т. Шевченка, які старалися вирвати і врешті таки вирвали його з неволі, були російські діячі, які до самої смерті залишилися його близькими друзями. По повороті із заслання найближчими друзями Шевченка були Чернишевський, Добролюбов, Некрасов, Салтиков, Курочкін — російські революціонери демократи.

* * *

Тарас Шевченко — велитень в поезії і в художності. Він своє поетичне слово зробив зброєю боротьби за волю свойого народу; він був викуплений з неволі кріпацької і запроторений на 10 років в неволю-солдатчину; йому заборонено було писати й малювати, він проте писав і малював; за ним, живим, коли він їздив по Україні, перед засланням і після нього, пильно слідкували й арештували та етапним порядком повертали до Петербурга жандарми, і за його домовиною, коли її везли з Москви до Києва, пильно слідкували тіж царські жандарми; навіть на його могилі за царату висиджували жандарми — такий страшний був для кріпацького, а опісля і для "вільного" царсько-

Карають різками кріпака на панській стайні, так майже до смерті засікли панські гайдуки батька Тараса Шевченка. — Малюнок І. Іжакевича до творів Тараса Шевченка.

Не втечете
І не сховаєтесь. Всюди
Вас найде правда-мста, а люди
Підстережуть вас на тотеж,
Уловлять і судить не будуть,
В кайдани туго окують,
В село на зрище приведуть,
І на хресті отім без ката
Розпнуть, розірвуть, розіпнуть,
І без царя вас, біснуватих,
І вашей кровію, собаки,
Собак напоять...

жандармського ладу великий поет-революціонер — Тарас Григорович Шевченко.

* * *

Ніколи Тарас Шевченко не був такий близький, такий зрозумілий українському народові, усім народам Радянського Союзу, як тепер. Бо за життя поета, ані по його смерті за царату, не було спромоги донести до народу усі його твори, не сponівечені цензурними сатрапами та українськими націоналістами. За тодішніх умовин не було спромоги повно і всебічно розкрити справжній образ Тараса Шевченка в літературі, в образотворчому та музичному мистецтві.

Тільки сьогодні, **на оновленій землі,** стало можливим це зробити. Там сьогодні читають твори Т. Шевченка на 33-х мовах. Там твори великого Кобзаря розходяться в мільйонах примірників.

Тарас Шевченко на Україні і в усьому Радянському Союзі став невичерпним джерелом натхнення для поетів, композиторів, художників, для працівників культури.

ПОЕТИ. — Українські видатні й менш знані дореволюційні й радянські поети багато вчилися і вчаться від Шевченка, як можна рідною мовою писати великі твори, які служили б народові. І з цього невичерпного джерела Шевченкової творчості черпатимуть наснагу для своєї творчості прийдешні поети.

КОМПОЗИТОРИ. — Починаючи від Миколи Лисенка, уся творча-музична діяльність якого була нерозривно пов'язана з ім'ям і творчістю Шевченка, усі видатні українські композитори черпали свої натхнення з джерела творчості Шевченка. Пісні, кантати, симфонії, балети, опери є вже написані на слова Кобзаря, і не тільки українськими, але й російськими славетніми композиторами та композиторами інших народів СРСР.

ХУДОЖНИКИ. — На художниках ми на цьому місці спинемося ширше, бо про Шевченка й музичну творчість є окрема стаття.

Тарас Шевченко самий був великим художником. Ще малим хлопцем, коли він пас яг-

Поміщики міняють людей-кріпаків на собак — — малюнок Іжакевича до творів Т. Шевченка.

О люди! люди небораки!
Нащо здалися вам царі?
На що здалися вам псарі?
Ви ж таки люди, не собаки!

. . . .
Чи буде суд? Чи буде кара
Царям, царятам на землі?
Чи буде правда між людьми?

Повинна буть, бо сонце стане
І осквернену землю спалить.
Т. Шевченко.

нята і "списував Сковороду", то написане обводив візерунками. Поміщик Енгельгардт побив Шевченка у Вільні як свого козачка, заставши його вночі за малюванням. І на науку малярства віддав його в Петербурзі до маляра Ширяєва, щоб мати власного маляра.

Після викуплення з неволі Шевченко вчився не на поета, а на художника в Академії мистецтв. Його вчителем був славетній російський художник Карл Брюлов, його першими великими друзями були видатні російські художники, і до самої смерті його щирим другом залишився художник Олександр Сошенко.

Тарас Шевченко залишив по собі велику спадщину малюнків, що є зібрана тепер в музеї Шевченка в Києві. Його картини ще збирають, і недавно чотири його малюнки прийшли до музею з Естонії, пройшовши шлях аж через Швецію.

Велике значення в створенні й розкритті образу Шевченка мають його власні автопортрети (портрети, ним самим з себе самого намальовані). Про це пише у своїй широкій статі Ю. Турченко:

"Високообдарований, талановитий художник, він залишив після себе значну кількість виразних, майстерно виконаних самозображень, що належать до різних етапів його життя. Ці роботи тим цінніші, що за життя поета, за винятком кількох замальовок художників В. Штернберга, М. Башилова та ін., образ Шевченка в образотворному мистецтві майже зовсім не був відбитий".

* * *

З власних художніх творів Т. Шевченка ми подаємо в цьому збірнику серію його малюнків, — 9 картин, — знаних як "Блудний син". Усіх цих малюнків в серії повинно бути 12, але є тільки 9, три очевидно десь затратились.

Шевченко написав чимало малюнків до своїх власних поезій. Такими є **"Катерина"**, **"Циганка-ворожка"**, **"Сліпа"** (до поеми "Слепая"), **"Гамалія"**, **"Невольник"** до одноіменних поем. Поважна серія картин Шевченка є з життя казахстанців, написаних Шевченком в часі його заслання.

Після смерті поета, але ще перед Жовтневою революцією, над відтворенням образу Шевченка в малярстві працювали такі українські й російські художники, як М. Мікешин, М. Жем-

Поміщики програють людей-кріпаків в карти один одному. — Карикатура Г. Доре, написана до твору Шевченка.....

Чого то ми не вміємо?
І зорі лічим; гречку сієм,
Французів лаєм. Продаєм
Або у карти програєм
Людей... не негрів... а таких,
Таки хрещених... но простих.

чужніков, К. Трутовський, Ф. Красіцький, І. Крамський, І. Рєпін і ін. Найкраще відомі з тих часів портрети Т. Шевченка — це І. Рєпіна, намальований 1883 року, і І. Крамського з 1871 року (Шевченко в кожусі й шапці).

По Жовтневій революції над відтворенням в ілюстраціях поетичних творів Шевченка і тодішнього кріпацького ладу працювала група українських художників — В. Касіян, М. Дерегус і ін. "Вони створили тематичний альбом автолітографій, що відображають найважливіші епізоди біографії поета" (Ю. Турченко). Ю. Турченко, очевидно, має на увазі альбом, виданий в 1939 році до 125-х роковин народження Т. Шевченка.

Багато прекрасних ілюстрацій до творів Шевченка створив І. Іжакевич, старенький вже київський художник. В цьому збірнику ви знайдете малюнки Іжакевича до таких творів: **"Мені тринадцятий минало", "І золотої й дорогої не жаль мені",** "Карають різками кріпака", "Міняють людей на собак"...

В цьому ювілейному збірнику ми подаємо два твори на одну й ту саму тему: **"Я до школи — носити воду школярам" (Якби ви знали паничі"):** один з них малюнок П. Носке, а другий — скульптура І. Гончара. Є чимало малюнків різних авторів на одну й ту саму тему: арештування Шевченка, Шевченко між селянами тощо.

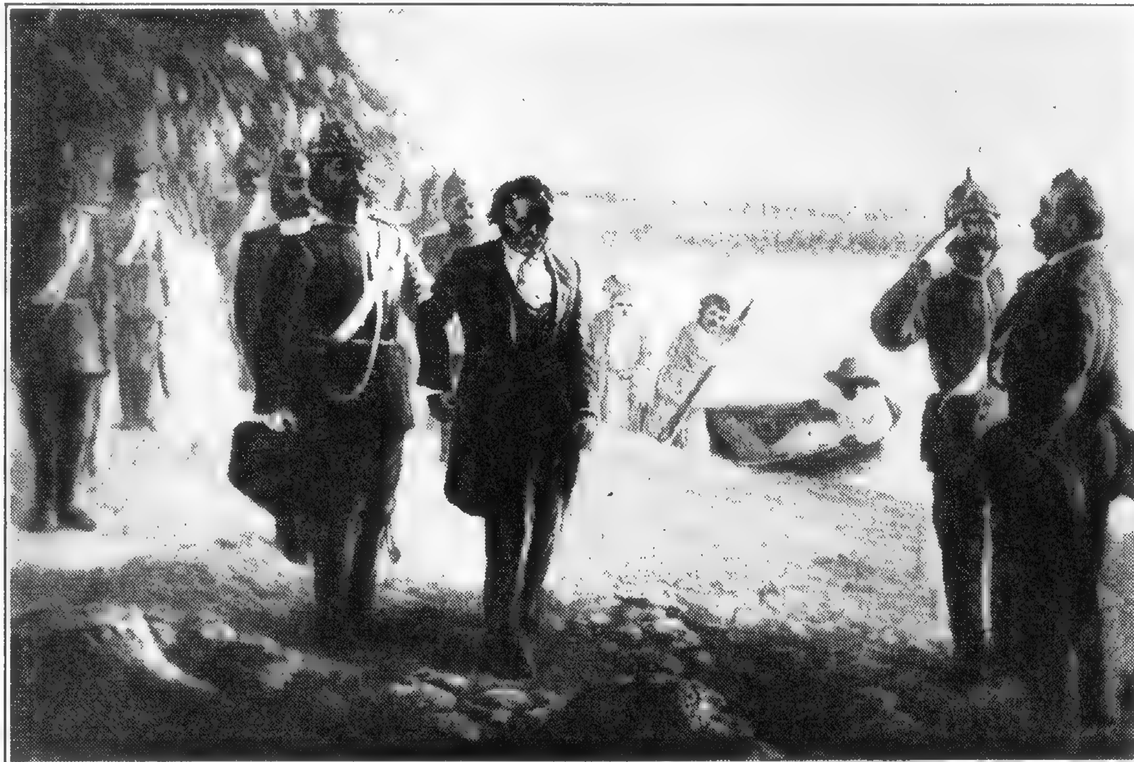
Багато своїх малюнків присвятили художники періодові заслання Шевченка, змальовуючи обстановку казарми, солдатські муштри і нелюдські знущання.

В радянському образотворчому мистецтві широко змальована тема дружби Шевченка з великими російськими революціонерами-демократами. Цим нанесено нищівного удару жалюгідним спробам українських націоналістів відірвати, ізолювати Шевченка від культури російського народу.

Є чудові різьбарні роботи про Шевченка, є роботи, виконані на кольоровій шкірі, є килими з портретом Т. Шевченка (з них відомий килим з портретом Шевченка роботи азербайджанських килимарниць), є роботи українських вишивальниць.

Найновіші, післявоєнні роки ознаменувались, пише у своїй статті Ю. Трученко, новими творчими успіхами в розробці образу Т. Г. Шевченка. Особливо великих успіхів досягли майстри українського образотворчого мистецтва. Такими є роботи — **"Молодий Шевченко"** та бюст Шевченка скульптора О. Гончара, **мону-**

"Арештування Тараса Шевченка". — Тараса Шевченка жандарми заарештували під Києвом над Дніпром 5 квітня (за старим стилем) 1847 року, коли він їхав із Седнева до Києва на весілля до Костомарова і повезли до Петербургу.

Я не нездужаю, нівроку,
А щось такеє бачить око,
І серце жде чогось. Болить,
Болить, і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина.
Лихої тяжкої години
Мабуть, ти ждеш? Добра не
жди,
Не жди сподіваної волі —
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить,
Та добре вигострить сокиру—
Та й заходиться вже будить.
А то проспить собі, небога,
До суду божого страшного!
А панство буде колихать,
Храми, палати мурувать,
Любить царя свого п'яного,
Та візантійство прославлять,
Та й більше, бачиться, нічого.

Т. Шевченко.

ментальні твори скульпторів О. Олійника і М. Вронського (пам'ятник в Канаді).

Вшановуючи 60-ті роковини життя й праці українських поселенців в Канаді і увічнюючи цей ювілей побудуванням пам'ятника Т. Г. Шевченкові, ми бажаємо, щоб українські канадці почали вивчати творчість Тараса Шевченка і з його поезій, прози, з його власних малюнків, з малюнків створених до творів Шевченка, у музичних, поетичних та прозових творах, написаних і до творчості і до самого життя та боротьби геніального сина українського народу — Тараса Григоровича Шевченка.

Особливо цікаві документи періоду заслання. Вони яскраво свідчать, що і в тяжких, жахливих умовах солдатського життя, в похмурих стінах казарми Шевченко, як він сам про це пише, "карався, мучився, але не каявся".

Чого тобі шкода? Хіба ти не бачиш?
Хіба ти не чуєш людського плачу?
То глянь, подивися! А я полечу
Високо, високо за синії хмари;
Немає там власті, немає там кари,
Там сміху людського і плачу не чуть.
Он глянь: у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, — бо нічим обуть
Княжат недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію! — в військо оддають!
Бо його, бач, трохи! А онде під тином
Опухла дитина — голоднеє мре,
А мати пшеницю на панщині жне.

Т. Шевченко.

"Вручення Тарасу Шевченкові відпускної", якою його викуплено з неволі. На малюнку великі друзі і покровителі Шевченка: Брюлов, А. Венеціанов, М. Вієльгорський, Сошенко і ін. Найщасливіший день в житті Тараса Шевченка. — Малюнок П. Сулименка.

В сім'ї вольній, новій...

Наш великий, сизий орле, праведний бояне,
Не зів'яне твоє слово, бо із правди ткане!
Невмируща твоя пісня, муза твоя строга,
Світла доля їм послалась — у віках дорога.
І в сім'ї великій, вольній, славою багаті,
Тебе згадують онуки у труді, на святі.
Земляки твої, — родина дружня та весела, —
Нарекли ім'ям поета і міста і села.
Над Дніпром і над Невою, за Уралом — всюди
Тобі пам'ятники світлі збудували люди.
Твоя пісня — твоя слава, крилата навіки
Облетіла усю землю — за моря, за ріки...
Наш великий, сизий орле, праведний бояне,
Не зів'яне твоє слово, бо із правди ткане!

Микола НАГНИБІДА.

Шевченко і українські націоналісти

"З культом Шевченка треба скінчити. Я не захоплююся ним" — закликав колись Д. Донцов, фашистський папа.

Інші "критики"... навчали, — писав О. Гаврилюк, — "що Шевченкова тінь згубно тяжіє над рідною літературою... "Діло" радило обережно добирати твори Шевченка до перекладів на іноземні мови, бо на підставі його "Гайдамаків" в культурній Європі українців просто за більшовицьку націю можуть порахувати. Богдан Лепкий над тими ж "Гайдамаками" журився, що Шевченко "занадто стояв по стороні гайдамаків, йому хотілося оборонити їх перед закидом звичайного розбишацтва, а поставити на п'єдесталі оборонців народної волі".

Тарас Шевченко у своїй поемі "Холодний Яр", до таких, як Лепкий, говорив:

Брешеш, людоморе!
За святую правду-волю
Розбойник не стане.

Лепкий радить: "Гайдамаки — це твір, котрого не годиться популяризувати без підходящих коментарів, без доброго вступного слова". Тому-то Лепкий вибрав за тему до свого найбільшого твору не революційне повстання народу, а змову Мазепи, спольщеного магната. Тому й не диво, що Лепкий дістав орден від польського уряду саме в часи пацифікації і "Берези".

Але що порадиш, коли все одно "Шевченко визирав з усіх кутків" і був надто популярний і всіма признаний.

ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ КОМПОЗИТОРІВ

Перший оригінальний твір М. В. Лисенка, найвизначнішого українського композитора другої половини XIX — початку XX століття, написаний у 1868 році на текст "Заповіту". Почавши свою творчість саме з цієї композиції, Лисенко визначив ідейно-художнє спрямування всього демократичного крила української музичної культури, яким вона розвивалася протягом другої половини XIX і початку XX століть.

"Заповіт" Лисенка був уперше виконаний в 1868 році на вечорі пам'яті Шевченка у Львові. На тому ж вечорі вперше виконувався другий "Заповіт" галицького композитора М. Вербицького. Такий збіг обставин не можна вважати випадковим. Адже єднання прогресивних сил Східної України і України Західної у боротьбі за соціальне і національне розкріпачення народних мас проходило під могутнім впливом визвольних ідей великих російських революціонерів-демократів і геніального українського поета-революціонера Т. Г. Шевченка. А "Заповіт" з його закликом "Поховайте та вставайте, кайдани порвіте", — став символом цього єднання.

Уся творча діяльність М. В. Лисенка нерозривно зв'язана з ім'ям Шевченка. Ніхто до нього і після нього так повно не відобразив у музиці безсмертний "Кобзар". Великий композитор написав більше 80 творів на тексти Шевченка. В своїх піснях і романсах, у прекрасних хорах і монументальних кантатах Лисенко з великою майстерністю передав могутній революційний пафос поета, його безмежну відданість народові, його глибокі страждання і вболівання за долю поневоленої царизмом України, його ніжну, проникливу лірику.

Вплив Шевченка на Лисенка позначається не тільки з погляду ідейного, але й з чисто художнього. Надзвичайна музикальність поезій великого Кобзаря, мелодійність і метричне багатство його віршів і, зрештою, найглибша народність без сумніву викликали такі ж самі якості музики Лисенка. Текст і музика злились воєдино — і в такій мірі, як це можливо тільки в народній пісні.

Не можна назвати жодного українського композитора, який не звертався б до життєдайного джерела Шевченкової поезії. Кілька пісень на тексти з "Кобзаря" написав попередник М. Лисенка композитор П. Сокальський. Ряд віршів поета він включив до своєї опери "Майська ніч". В Заремба написав ряд мелодійних романсів, які ще й до нашого часу поширені в побуті. Відомий поет і композитор П. Ніщинський створив свої знамениті "Вечорниці" до "Назара Стодолі". Є відомості, що Ніщинський написав цілу оперу "Назар Стодоля", але відшукати її, на жаль, ще не вдалося. Оперу "Катерина" створив композитор М. Аркас.

МАЛЮНОК І. ІЖАКЕВИЧА

А ще до того, як побачу
Малого хлопчика в селі.
Мов одірвалось од гіллі,
Одно-однісіньке під тином
Сидить собі в старій ряднині.
Мені здається, що се я,
Що це ж та молодість моя.

Т. Шевченко.

У свій час вона була дуже популярною і захоплювала слухачів своєю щирістю, наспіваністю і простотою.

Під впливом М. Лисенка починає розвиватись музична культура і в Західній Україні. Кращі твори таких композиторів, як Вербицький, Воробкевич, Січинський та Кишакевич написані на тексти Т. Г. Шевченка. Але серед всієї маси музики на шевченківську тематику, яка з'явилась на західноукраїнських землях до 1939 року, виділяється творчість одного з найстаріших українських радянських композиторів — С. Людкевича. Він написав ряд високохудожніх вокально-симфонічних композицій, як "Корсар", "Ой вигострю товариша", "Заповіт", у яких образи Шевченка знайшли гідне музичне втілення. Найкращим твором Людкевича і одним з кращих творів у всій українській музичній літературі є монументальна кантата-симфонія "Кавказ", яку композитор закінчив у 1912 році. "Кавказ" — це вогненної сили музичне полотно, сповнене глибокого ідейного змісту. Це твір, в якому майстерно передана грандіозна картина гніву народу — Прометея, його ненависть до тиранів, убивча сатира і сарказм. Цей велетенський твір закінчується могутнім переможним фіналом, що утверджує впевненість у майбутньому, в безсмерті народу-Прометея.

Творчість великого українського народного поета знайшла любовну увагу серед представників музичної культури братнього російського народу. На тексти з "Кобзаря" створювали музику П. Чайковський ("Вечер", "В огороде возле броду"), М. Мусоргський ("Гопак"), С. Рахманінов ("Дума", "Я опять одинок", "Полюбила я на печаль свою"). Відомий композитор і критик О. Сєров задумав писати оперу "Гайдамаки" і створив кілька фрагментів цього твору. За радянських часів прекрасну симфонічну поему "Заповіт" написав лауреат Сталінської премії Р. Гліер і присвятив її незабутній пам'яті великого поета.

Велику працю по музичному втіленню безсмертних образів Тараса, яку розпочали наші класики, успішно продовжують українські радянські композитори.

Ще в 1923 році Л. Ревуцький написав вокально-симфонічну поему "Хустина" на основі однойменного вірша з "Кобзаря". "Хустина" Л. Ревуцького — це глибоко поетична розповідь про нещасну долю наймита-чумака, який гине в дорозі, поганяючи чужі воли і повернення якого марно чекає кохана дівчина. Музика Л. Ревуцького відзначається яскравістю і глибокою реалістичністю у відтворенні поетичних образів "Хустини" Шевченка зумовили такі ж самі якості музичної мови композитора, яка відзначається органічною спорідненістю з найтиповішими рисами музичного фольклору.

Крім того, слід відзначити й інші хорові твори Л. Ревуцького, такі, скажімо, як "Ой, чого ти почорніло".

Ряд крупних творів на шевченківську тематику написав М. Вериківський. В опері "Наймичка" композитор показав правдивий образ страдниці-матері. Крім того, Вериківський є автором одноактної опери "Сотник" та прекрасної вокально-симфонічної поеми "Чернець".

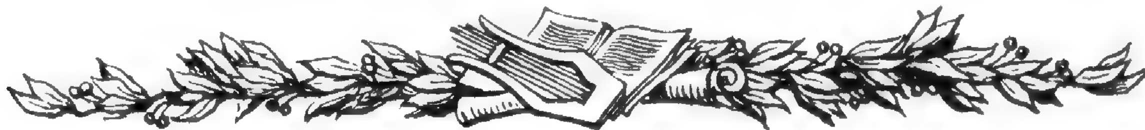
У 1939 році, до 125-річчя з дня народження Г. М. Шевченка композитор К. Данькевич створив балет "Лілея" за мотивами поем "Катерина", "Сліпий", "Марина", який вже довгий час користується успіхом у слухачів. К. Данькевич зробив також спробу втілити образ Шевченка засобами симфонічної музики в поемі "Тарас Шевченко".

Того ж 1939 року композитор Г. Майборода написав симфонічну поему "Лілея" на основі однойменної поезії з "Кобзаря". Талановитий композитор виявив тонке, глибоке відчуття філософської лірики, чим позначається ця поезія. Йому вдалося написати натхненний симфонічний твір про нещасну долю дівчини-кріпачки — ніжної квітки Лілеї.

У дні святкування 125-річчя народження поета на сцені оперної студії при Київській консерваторії була поставлена опера "Марина" композитора Г. Жуковського.

Багато пісень, романсів і хорів на тексти Шевченка створили композитори Г. Верьовка, А. Штогаренко, Ю. Мейтус, П. Козицький, Ф. Надененко, В. Борисов, Є. Козак та інші. В останні роки також з'явилося кілька талановитих композицій в різних жанрах та тексти з "Кобзаря" та творів присвячених Шевченкові. Тут насамперед слід відзначити хори Б. Лятошинського, з яких виділяється своєю надзвичайною глибиною та художньою довершеністю "Тече вода в синє море" і його ж велику сюїту "Тарас Шевченко", в якій майстерно змальовано різні епізоди життєвого шляху геніального українського поета.

М. ГОРДІЙЧУК.

Драматургія великого поета

Тарас Шевченко захоплювався театром і музикою. Ще будучи студентом Академії мистецтв в Петербурзі, він відвідував столичні театри. Він пристрасно любив опери, головно музику російського композитора Глінки. Найбільш улюбленим другом поета був російський арстист М. Щепкін, якому Шевченко присвячував свої твори, змалював з нього портрет. Коли з театральною трупою до Петербургу прибув негрський артист Ольдридж, Шевченко, не дивлячись на перешкоди в мові, швидко з ним здружився, змалював і з нього портрет. Одним з близьких друзів поета в Петербурзі був співак державної опери С. С. Гулак-Артемовський, творець безсмертного "Запорожця за Дунаєм".

Тарас Шевченко пробував і власні сили на драматичному полі. Він написав дві п'єси — обидві російською мовою: "Назар Стодоля" і "Никита Гайдай". З п'єси "Никита Гайдай" до нас дійшли тільки уривки — говорять, що українські націоналісти, кулішівці, її знищили, — а "Назара Стодолю", перекладаючи, спотворили її закінчення.

Шевченкові п'єси за його життя не побачили сцени. Але славний Московський Малий театр здійснив мрію Тараса Шевченка і його "Назар Стодоля" був вперше поставлений тим театром в Москві в 1877 році. П'єса "Назар Стодоля" йшла тоді в Москві під назвою **"В ніч перед різдвом".**

В п'єсі брали участь славнозвісні сили російського театру Федотова, Садовський, Живокіні, Нікуліна-Косицька. Постановка Малим театром п'єси

"Я став носити воду школярам" Скульптура І. Гончара, була вперше виставлена в Києві в 1939 році, до 125-річчя народження Тараса Шевченка.

Шевченка дуже важлива тим, що він вивів її на сцену в часах великої нагінки царату на все, що тільки українське. Рік перед тим — в 1876 році — був виданий царатом указ, яким заборонено було творити український національний театр, говорити й читати українською мовою. Поставлення п'єси "Назара Стодолі" Малим театром було рівнозначне з викликом царатові. З того часу "Назар Стодоля" починає з'являтися на сцені тогочасних провінціальних театрів, він стає улюбленою п'єсою глядачів на Україні і в Росії.

Після того, як в 1881 р. "дозволено" було театральні вистави українською мовою, відома мандрівна трупа Ашкаренка, в якій почав свою театральну діяльність Марко Кропивницький, здійснила постановку драми "Назар Стодоля" в її оригінальній назві і українською мовою. Від того часу "Назар Стодоля", з його прекрасними "Вечорницями" Ніщинського, не сходить із сцени українських театрів.

Ще в передреволюційні часи творці українського театру І. Тобілевич, Марко Кропивницький, Садовський, Саксаганський, Марія Заньковецька черпали з творів Шевченка своє натхнення. Побіч "Назара Стодолі" вони вивели на сцену "Катерину", "Наймичку", "Невольника", "Гайдамаки".

В роки інтервенції і громадянської війни Тарас Шевченко виходить на сцену, як учасник бійців за революцію. Молодий театр імені Івана Франка, який утворився в 1920 році, ставить інсценізації Шевченкових поем "Іван Гус", "Великий льох", "Лілея". В 1922 році на сцені театру імені Івана Франка ідуть "Гайдамаки".

Театри імені Заньковецької, імені Т. Г. Шевченка прилучуються до прикладу франківців і кромі згаданих інсценізацій, ставлять інсценізації Шевченкових поем "Марина", "Тополя", "Відьма", "Сотник", "Сон", "Кавказ".

В роки великої Вітчизняної війни творчість Шевченка була в арсеналі ідеологічної зброї радянського театру. Тепер же усі великі театри України і численні гуртки художньої самодіяльності мають у своїх репертуарах і "Назара Стодолю" і інсценізації багатьох Шевченкових творів.

Найвидатніші митці радянської української сцени — Г. Юра, А. Бучма, Н. Ужвій, М. Крушельницький, І. Мар'яненко

та багато інших черпали й черпають з творчості Шевченка багатство його ідей і образів. До декади українського мистецтва й літератури в Москві театр ім. Ів. Франка взяв безсмертний шевченківський твір "Назара Стодолю".

До цього треба додати, що й в Канаді на українській сцені "Назар Стодоля" завжди був улюбленим гостем. На сцені Українського Робітничого Дому у Вінніпегу від 1920 року він ішов багато разів. Тут ми бачили його і в постановці М. Поповича ще в перших роках сценічної діяльності Українського Робітничого Дому, бачили з "Вечорницями" і без них; ми бачили його на сцені УРД в постановці М. Шатульського із славним хором канадської молоді в 1936—1939 роках. Ми бачили "Назара Стодолю" на сцені УРД у Вінніпегу і в 1950 році в постановці Ф. Гордієнка.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО в молодому віці — скульптура І. Гончара, відзначена на всесоюзній художній виставці в Москві в 1950 році.

Артист Бучма про "Назара Стодолю"

Прагнучи гідно відзначити світлу пам'ять геніального українського Кобзаря, колектив франківців звернувся до драми Т. Г. Шевченка "Назар Стодоля", яка є одним з високих зразків української класичної драматургії. З величезним творчим натхненням працюємо ми над чудовим, сповненим глибокої думки, чарівної поетичності твором.

Нас приваблює в ньому дух волелюбності, глибока народність, віра в сили народні. Працюючи над п'єсою, ми немов відчуваємо полум'яне серце нашого любимого Тараса, серце борця, що кликав до боротьби з гнобителями трудового люду. Передати це революційне бунтарство, соціальний протест, високу думку поета, що закликав до волі, прагнемо ми в втіленні його прекрасного твору.

"Назар Стодоля" має славну сценічну історію, зв'язану насамперед з його постановкою на кращих сценах дореволюційного російського й українського театру — Московського Малого та так званого "театру корифеїв". Сценічний успіх таких велетнів театрального мистецтво як Федотова, Заньковецька, Саксаганський, Садовський, Карпенко-Карий тісно зв'язаний з драматургією Т. Г. Шевченка.

Проте довгий час глибокий соціальний зміст драми Т. Г. Шевченка затушковувався. Волелюбні мотиви її, що збуджували революційні думки, викликали з боку царських сатрапів, а також українських буржуазних націоналістів всілякі намагання фальсифікувати, спотворити твір.

Наш почесний обов'язок — донести до глядача справжній зміст цього видатного твору, вдумливо проникнути в його соціальні проблеми, в суть кожного образу, створити величне епічне полотно, що відображувало б жорстоку класову боротьбу бідняцьких верств козацтва з багатіями.

Не вперше звертається наш театр до безсмертної спадщини Т. Г. Шевченка. На нашій сцені оживали образи його чудових поем "Іван Гус", "Лілея", "Великий льох", "Гайдамаки". Натхненне слово українського поета лунало і в Казахстані, де ми в роки Великої Вітчизняної війни на просьбу глядача ставили "Назара Стодолю".

Нинішня наша робота особливо відповідальна й почесна. Спектакль, яким ми щиро шануємо пам'ять великого революціонера-демократа, ми також готуємо і до декади українського мистецтва й літератури в столиці нашої Батьківщини. І якщо вдасться глибоко розкрити радянському глядачеві високі ідейно-художні якості твору геніального Кобзаря українського народу, його соціальне значення, втілити його чудову поетичність, національний колорит — це принесе нам велику творчу радість.

Разом зі мною над постановкою спектаклю працює й народний артист УРСР лауреат Сталінської премії Л. Дубовик. У виставі поряд з провідними акторами бере участь багато молоді. Музика композиторів П. Ніщинського та Л. Ревуцького, Декорації народного художника СРСР А. Петрицького. В спектаклі бере участь Державний український народний хор під керівництвом композитора Г. Верьовки.

ВАСИЛЬ ТЕРЕСЬО,

голова Краєвого Виконавчого Комітету Товариства Об'єднаних Українських Канадців.

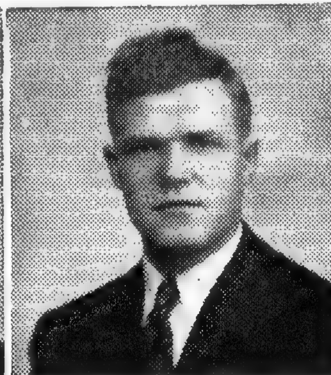
ПЕТРО ПРОКОПЧАК,

секретар Краєвого Виконавчого Комітету Товариства Об'єднаних Українських Канадців.

ІВАН БОЙЧУК,

секретар-скарбник Краєвого Виконавчого Комітету Товариства Об'єднаних Українських Канадців.

МИХАЙЛО КОРОЛЬ,

член Краєвого Виконавчого Комітету Товариства Об'єднаних Українських Канадців і секретар його англомовних відділів

ТОВАРИСТВО ОБ'ЄДНАНИХ УКРАЇНСЬКИХ КАНАДЦІВ

Шістдесят років вже пройшло, як українці, які замешкували землі на берегах Дністра, Буга, Прута, Черемоша і Сяну, масово почали виїжджати до Канади в пошукуванні за кращим життям. Наші діди і батьки лишали старий край і їхали шукати щасливішого життя за океаном.

Перші українські піонери приїхали до Канади ще в 1891 році, тільки 24 роки перед об'єднанням всіх канадських провінцій в Домінію. За ними їхали десятки тисяч інших. Сьогодні українців в Канаді нараховують около півмільйона.

Багато вже писалося і говорилося про те, як перші українці їхали до Канади, як їм ще в краю малювали Канаду, якою вона стала в дійсності для перших поселенців. Писалося про те, що перші українці зустрінулися в Канаді з величезними труднощами. Незнаючи мови, незнаючи законів і традицій англо-саксонського народу, нашим людям довелось починати життя на канадській землі в пу-

стинях, в глухих лісах і багнах. Вони корчували ліси, копали канали, висипували насипи для залізничних колій, працювали в майнах, трачках, сталеварнях і папірнях.

Тяжке життя було для наших піонерів і в тяжких умовах будували вони своє життя.

Для нас, тисячів членів і членкинь Товариства Об'єднаних Українських Канадців, 60-ті роковини нашого життя й великої творчої праці на канадській землі мають особливе значення, тому ми й беремо якнайактивнішу участь у відзначенні їх.

В Канаді існує чимало різних українських організацій. Найбільш активна, найбільш енергійна — це є наша організація ТОВАРИСТВО ОБ'ЄДНАНИХ УКРАЇНСЬКИХ КАНАДЦІВ. Ми кажемо це не задля хвальби. Всі факти і дані, на основі конкретної праці, виправдують це твердження.

Наша організація почала існувати ще в 1918 році, тобто після закінчення 1-ої світової війни. Перед тим існували подекуди маленькі театральні групи. Тяжке життя в Канаді примусило велику масу українського народу гуртуватися, організуватися і вчитися. В таких умовах народилася найбільша українська культурно-освітня організація в Канаді — Товариство Український Робітничо-Фармерський Дім, гідним спадкоємцем якої є ТОУК.

З яким наміром засновано українські прогресивні організації? Вони були засновані як засіб до організування, об'єднання і допомоги українському населенню в Канаді. Їхня мета

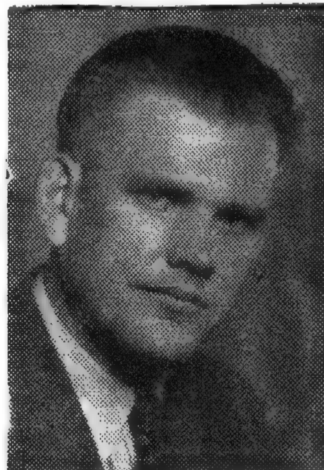
ІВАН НАВІЗІВСЬКИЙ,

член Краєвого Виконавчого Комітету Товариства Об'єднаних Українських Канадців і управитель "Українського Життя"

СТЕПАН МАЦІЄВИЧ,

член Краєвого Виконавчого Комітету Товариства Об'єднаних Українських Канадців і редактор "Українського Життя".

ПЕТРО КРАВЧУК,

член Краєвого Виконавчого Комітету Товариства Об'єднаних Українських Канадців і співредактор "Українського Життя".

ДЖАН ВІР,

член Краєвого Виконавчого Комітету ТОУК і редактор "Юкраїніан Кенедіан".

була і є сьогодні плекати українську культуру, поширювати освіту, розвивати українське мистецтво і передавати для своїх дітей і взагалі для канадського народу величаві культурні надбання українського народу. Завданням нашої організації було і є виховувати своє членство в дусі миру і прогресу, в дусі пошани і єдності зі всіма іншими національними групами в Канаді, в дусі дружніх і братерських стосунків канадського народу з народом України і всіх інших миролюбних народів.

За 33 роки існування нашої організації, одної з найстарших в Канаді, ми збудували за пожертви — тяжко запрацьовані центи робітників і фармерів — 108 Українських Робітничо-Фармерських Домів — інституцій, які стали центрами культурного піднесення між українцями Канади. За час свого існування, наша організація дала початкове і вище культурне виховання тисячам і тисячам молодих українських хлопців і дівчат. Наша організація допомогла батькам і матерям навчити їхніх дітей української мови, розуміти і шанувати роль і традиції нашого народу, грати на музичні інструменти, співати, танцювати і вишивати, як також і розуміти своє завдання в суспільно-громадському житті Канади.

Без участі українців нема економічного життя в Канаді. Тим більше нема його на культурному полі. В пропорції до свого населення українці вклали більшу пайку в канадське культурне життя, чим інші групи. Ось кілька фактів, що стосуються тільки до нашого Товариства. При ТОУК існує 37 струнних оркестр, 30 мішаних хорів, поверх 60 вишивальних і самодіяльних гуртків, 43 гуртки українських народних танців, 25 фізкультурних клубів, 27 драматичних гуртків, ряд дитячих клубів і 22 школи української мови і музики.

Якість і користь нашої культурної праці полягає в тому, що нею користується не тільки українське населення, але канадці взагалі. Десятки наших молодих людей, отримавши своє перше мистецьке виховання в наших Домах, зараз відограють важливу роль в музичних консерваторіях та в більших концертових і симфонічних оркестрах Канади. Минулого року наші оркестри, хори і одиниці з них позабирали перші місця в різних вокальних і музичних змаганнях, організованих Киваніс або іншими організаціями. Цього року ор-

КАТЕРИНА СТЕФАНІЦЬКА,

членкиня Краєвого Виконавчого Комітету Товариства Об'єднаних Українських Канадців і секретарка його Жіночої Секції.

АНТІН БІЛЕЦЬКИЙ,

секретар Провінціального Комітету ТОУК в Манітобі.

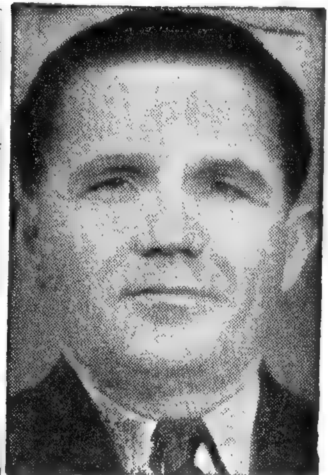
ІВАН АЛЕКСІЄВИЧ,

секретар Провінціального Комітету ТОУК в Саскечевані.

ЮРІЙ СОЛОМОН,

секретар Провінціального Комітету ТОУК в Алберті.

ІВАН ДУБНО,

секретар Провінціального Комітету ТОУК в Бритиш Колумбії.

кестри ТОУК у Форт Вил'ям і Келгарі вже виграли перші місця і можна сподіватися, що по всіх частинах Канади молоді члени і членкині ТОУК знову займуть перші місця в музичних фестивалях.

Велику і тяжку працю провела наша організація за 33 роки свого існування. Без фінансових субсидій, чим користуються деякі організації, а тільки на жертвенності своїх прекрасних членів і симпатиків, — дуже часто при цькуванні з боку реакції, — ми безперервно розширюємо культурне життя в Канаді. Наша організація бралася за культурні справи, які для інших являлися неприступні. Ми перші дали почин величавим фестивалям української пісні, музики, танцю і спорту в Канаді. В 1939 перший такий фестиваль відбувся в Торонто. Це був перший до того часу такий великий фестиваль в Канаді. Канадська преса багато писала про цю культурну подію і вказувала на великий вклад українців в розвиток канадського культурного життя. Торонтонська газета "Глоб енд Мейл" правильно підкреслила, що "якість програми була така, що ви виходили з арени з почуванням, що українці в Канаді мають талант і традиції, плекання і зберігування яких є цінним вкладом в канадське життя".

Не забувають українські канадці і про те, що під час війни праця нашої організації була звернена на зміцнення воєнного зусилля нашої країни. Тисячі наших членів і симпатиків вступили в канадські збройні сили. Оркестри ТОУК у всіх провінціях Канади давали скрізь концерти, збирали фонди перемоги і взагалі давали зразкові приклади у воєнному зусиллі.

МИРОН КОСТАНЮК,

голова Провінціального Комітету ТОУК в Манітобі і працівник українських прогресивних організацій від початку їх існування.

Від закінчення війни культурна праця ТОУК розвивалася далі. В 1945 році відбувся величавий фестиваль в торонтонському Мейпл Ліф Гарденс, в тій же самій арені, де 30 червня ц. р. відбудеться ювілейний фестиваль 60-річчя українців в Канаді. В 1946 році відбувся перший фестиваль української пісні і музики в західній Канаді — в Едмонтоні. Був цей фестиваль такий великий і набрав такої культурної ваги, що був передаваний через Сі-Бі-Сі по всій Канаді. На фестивалі промовляв офіціальний представник від уряду Дж Гардинер.

Минулого року Вінніпег святкував 75-річчя свого існування. Наша організація взяла активну участь в ньому. Около 60,000 вінніпегців любувалися українськими піснями, танцями і музикою в міському парку. У святкуванні наша організація мала хор з 225 осіб і оркестр з 52 учасників, як також танцюристів і спортовиків. У мані-

тобському фестивалі ТОУК взяло участь 300 митців.

Ми гордимося тим, що наша організація розвинулася в таку могутню культурну силу, що, помимо різних труднощів, вона змогла вкласти свій значний внесок в розвиток канадської культури, і, завдяки великого труду і чесної праці, підкреслює свою діяльність організуванням в місяці червні святкування 60-річчя і величавим фестивалем в Мейпл Ліф Гарденс і відкриттям пам'ятника великому синові українського народу Тарасу Шевченкові в знак відзначення 60-річчя життя українців в Канаді. Ми гордимося своїми здобутками. Наші досягнення не є тільки для нас. Вони є для всіх українців, для всіх канадців. Ми є канадці українського походження. Ми знаємо, як шанувати і дорожити культурними здобутками інших народів, але не забуваємо і за свої.

Наш народ є миролюбний. Він хоче миру і прогресу. Він проляв ріки крові в обороні вільного життя. Тому поступові українські канадці надають нашому святкуванню 60-річчя ще й того значення, що це свято відзначує наше прагнення за тривалий мир, за дружбу і кооперацію Канади з іншими народами, в тому зокрема з українським народом.

В ці дні великого свята 60-річчя ми вітаємо всіх своїх канадських співгромадян, ми вітаємо і наших братів на Україні. Ми простягаємо руки дружби всім людям доброї волі і бажаємо їм щасливого життя.

Хай же святкування 60-річчя послужить для зміцнення організованих лав миролюбних канадських українців, ведених нашим Товариством, для зміцнення ідей тривалого миру і для зміцнення дружби канадського народу з українським народом.

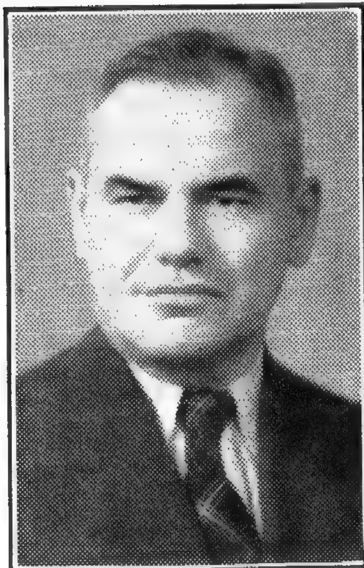
Фото М. Перегінського.

В неділю, 11 березня, в одній з найбільших концертових зал міста Торонто, Мессі Галл, відбувся концерт для вшанування пам'яті великого сина українського народу — геніального поета Тараса Григоровича Шевченка. Понад 3,000 присутніх взяло участь в концерті. Вони жертвували $15,800 на спорудження пам'ятника Тарасу Шевченку в Канаді. Концертову програму виконали мистецькі колективи відділів Товариства Об'єднаних Українських Канадців у Торонто і Вест Торонто. На фото: збірний ансамбль під диригуванням Марії Пашки-Кузик виконує "Заповіт" Тараса Григоровича Шевченка.

МИКОЛА ГРИНЧИШИН,

член Головного Заряду РЗТ і спів-редактор "Українського Слова"

ЕМАНУЇЛ МИХАЙЛЮК,
член Провкому ТОУК в Манітобі і редактор фармерських сторінок "Українського Слова"

МИКОЛА ЧАЧКОВСЬКИЙ,

редактор дописних сторінок "Українського Слова"

ВАСИЛЬ ГЛУХАНЮК,

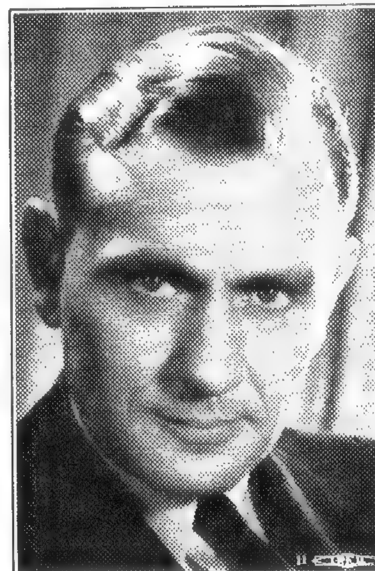
адміністратор "Українського Слова"

ТАК ВОНО БУВАЄ

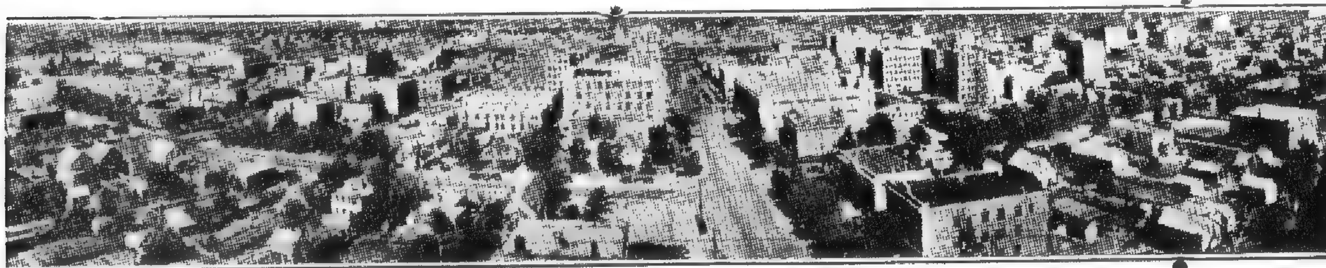
Буває не раз так, що ми довго притотовляємося, а коли прийдеться до діла, робимо в останню хвилину і нашвидку руку. Так було воно з цим збірничком. Його зібрано, набрано, до друку виготовлено буквально у двох тижнях, і то побічно попри усі регулярні роботи, пов'язані з видаванням газети.

Хотілося мати і людям дати пам'ятку з такої великої події, як 60 років життя українців в Канаді. От і все пояснення.

Матеріал до цього збірничка зібрав, упорядкував та зредагував М. Шатульський, редактор "Українського Слова".

ВАСИЛЬ КАРДАШ,
український посол манітобського провінціонального парламенту

Члени Ради Директорів Робітничого Запомогового Товариства разом з організаторами і заслуженими будівничими в часі річного засідання, що відбулося 24 і 25 лютого 1950 року.

В першому ряді сидять зліва направо: Ю. Ковалевич, Д. Зубик, Д. Піцула, А. Гафюк, А. Швець, Т. Корчинський, Й. Петрик, І. Клибановський.

Позаді стоять зліва направо: П. Прокопчак, Й. Олещук, М. Гринчишин, Я. Тимочек, М. Сейчук, І. Грибань, К. Кривенчук, А. Білецький, Ю. Кренц, С. Галіна, К. Костанюк, А. Радомський, Г. Васечко. (На знімці немає присутніх двох членів Контрольної Ради І. Левицького і А. Семенової.

Робітниче Запомогове Товариство

В 60-ТУ РІЧНИЦЮ ПОСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ В КАНАДІ

Минає вже 29 років, як було засноване і заінкорпороване Робітниче Запомогове Товариство. По чотирьох роках зорганізування культурно-освітного товариства ТУРФ-Дім, членами цієї ж організації був організований у Вінніпегу 30 вересня 1922 року перший відділ РЗТ з 80 членів, а 1 листопада того ж року РЗТ було заінкорпороване в Манітобі, під актом добродійних товариств. З цього часу починається праця і вклад Робітничого Запомогового Товариства в історію українських поселенців в Канаді і в розвиток нашої новоприбраної батьківщини Канади.

ЮРІЙ КРЕНЦ,
секретар ГЗ РЗТ

Від самого свого заснування РЗТ поставило собі за ціль організувати робітників, фармерів, людей інших професій і їх дітей біля таких благородних цілей, що були визначені в першому його статуті:

а) Нести згідно з постановами статута матеріальну поміч членам РЗТ і їхнім родинам на випадок слабості, каліцтва або смерті.

б) Ширити серед членства Товариства освіту і робітничу єдність.

Ці великі і благородні цілі РЗТ завжди ставило на першому місці в своїй діяльності і стисло їх притримується тепер. Характер РЗТ, як робітничо - фармерської організації братньої взаємодопомоги лишається і по сьогодні.

Перші роки розвитку РЗТ були повільні і тяжкі. Приходилося переборювати багато труд-

Делегати 14 Конвенції РЗТ, що відбулася у Вінніпегу 18, 19 і 20 грудня, 1944

нощів на полі нової праці. Брак досвіду у веденні запомогової організації і відсталість серед робітників були головними чинниками, що стримували скорий розвиток РЗТ в перших роках його діяльності. Але спираючись на свідомішу частину своїх членів і на робітничу пресу, РЗТ постійно росло, а його корисна праця в несенні допомоги хворим членам була найбільшим агітатором за зростання його популярності.

РОБІТНИЧЕ ЗАПОМОГОВЕ ТОВАРИСТВО

За два роки існування, при кінці 1924 року, на передодні Першої Конвенції РЗТ мало вже організованих 20 відділів, а в них нараховувалось 700 членів. До часу конвенції стан членів дійшов до одної тисячі. За два роки РЗТ мало $10,815.52 прибутку і за цей час виплатило $3,671.63 допомоги. В касі Товариства на 1925 рік лишилося $6,082.43. Зацікавлення запомоговою організацією зростало і наплив членів збільшувався.

Матвій Попович, перший голова Головного Заряду, виступаючи з доповіддю на Першій Конвенції, так характеризував тодішній стан і відносини до РЗТ серед робітників і фармерів:

"Основання РЗТ було наслідком дійсної життєвої потреби нашого робітництва а також і фармерства. Не всі робітники, що належать вже до організації іншого характеру, зрозуміли як слід значіння РЗТ і через те не всі визнали за потрібне відразу допомогти його будуванню. На з'їздах братніх організацій ухвалювано заяви прихильні для РЗТ, в яких визнавано потребу вступати до нього і дбати про його розвиток. Але далеко не всі члени цих наших братніх організацій вступили до РЗТ і не всі допомагали його будові. Многі, здається, ждали, щоб переконатися, як робітники взагалі віднесуться до цієї організації. Як виявилося, відношення робітничого загалу до РЗТ незвичайно гарне"...

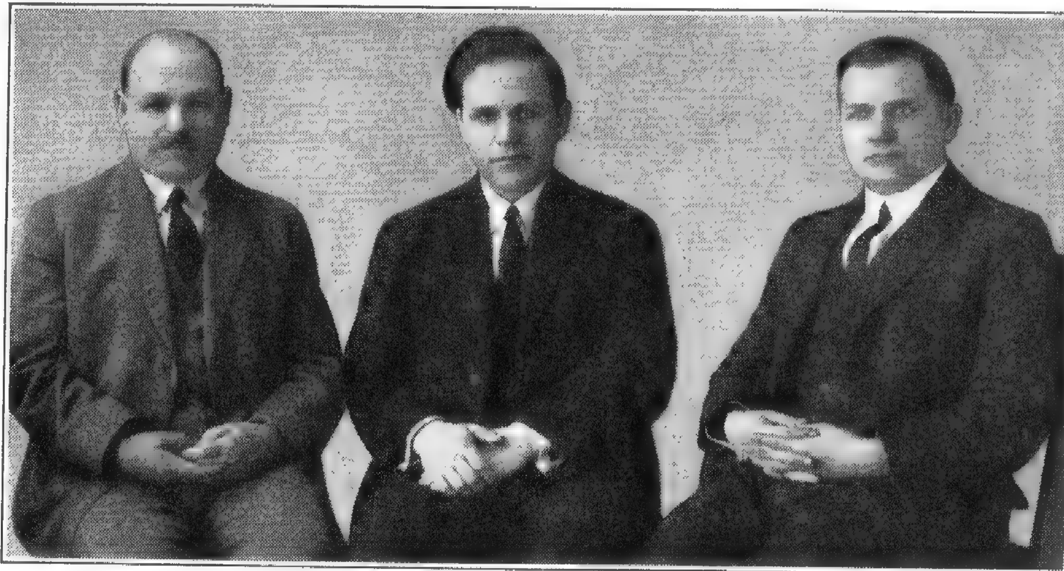
П'ЯТА КОНВЕНЦІЯ

Після шістьох років існування і діяльності РЗТ, на П'ятій Конвенції, що відбулася в лютому 1929 року, було відзначено найбільші досягнення РЗТ в періоді до другої світової війни. З кінцем 1928 року РЗТ мало 116 відділів, а в них 7,400 членів. Запомоги і посмертного виплачено членам за 6 років на суму $93,253.30, в касі лишалося на 1929 рік $44,651.55.

Здавалось, що після таких поважних досягнень за шість років свого існування РЗТ піде ще ширшим кроком вперед свого розвитку. Одначе історія говорить нам дещо іншого. В 1929 році прийшов економічний крах в цілому капіталістичному світі, а тим самим і в Канаді. Членство РЗТ в той час складалося в більшості з недавно прибулих до Канади іммігрантів, що перші попали під удари кризи. Вже на 6-ій конвенції в лютому 1930 року відмічено не зріст, а зменшення членів. Число членів зменшилося до 6,975, зменшувалося і в наступних тридцятих роках. До найбільшого зменшення членства в РЗТ дійшло в половині 1936 р.

РЗТ В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

З початком другої світової війни РЗТ зазнало певної шкоди і створився застій в організації. Через ворожу пропаганду втрачено кілька сот членів, але після 13 Конвенції, що від-

МАТВІЙ ШАТУЛЬСЬКИЙ МАТВІЙ ПОПОВИЧ ІВАН НАВІЗІВСЬКИЙ

основоположники і організатори Робітничого Запомогового Товариства, громадські діячі й провідники прогресивного руху, як вони виглядали в 1924 році, в початках організування РЗТ. І. Навізівський тепер в Торонто адміністратором “Українського Життя”; М. Попович помер в 1943 році; М. Шатульський — редактор “Українського Слова”.

булася в лютому 1942 року, почалося нове оздоровлення і розвиток Товариства крок за кроком пішов вперед.

Тринадцята Конвенція характерна тим, що за її рішенням було негайно видано новий статут, в котрий увійшли всі статутові зміни, починаючи від 1933 року. Дуже важливе рішення конвенції було зафіксоване в статуті про обезпечення дітей в Дитячій Секції. Це перший раз в історії РЗТ приступлено до практичного організування дітей і юнаків. За 25 центів місячної вкладки давалося дітям $200 обезпечення і приступлено до організування юнаків у їх гуртки і відділи. Від жовтня 1942 року до кінця 1943 року вступило до РЗТ 1,333 юнаків. Цим разом відкрито нову сторінку в історії РЗТ після його 20-річного існування.

14 КОНВЕНЦІЯ І НОВИЙ ЧАРТЕР РЗТ

В періоді від 13-ї до 14-ї Конвенції, що взяло неповних два роки, пророблено надзвичайно велику організаційну працю в тодішніх складних для РЗТ умовах. Поведено боротьбу за оздоровлення організаційного життя і поповнення РЗТ новими членами. В цьому періоді РЗТ зросло більше, як на 3,500 нових членів і організовано 10 нових відділів. Маєтковий стан теж значно скріплено. Але навіть такі незвичайно великі досягнення не могли задоволяти, бо РЗТ душилося в шкаралупі манітобського чартеру, що не давав перспектив широкого розвитку. Ведучи велику працю по розбудові РЗТ, Головний Заряд рівночасно готовився до набуття домініального чартеру і цілком нових модерних форм обезпечення, що мали запевнити дальший поступ і розвиток РЗТ. Переборено немалі труднощі і пророблено масу роботи, котрої тяжко чим-будь зміряти.

Як наслідок впертої і послідовної праці 14-та Конвенція могла прийняти і одобрити домініальний чартер, цілком новий статут, що включав в собі модерні плани обезпечення. Чотирнадцята Конвенція започаткувала нову сторінку в розвитку РЗТ і поклала нові підвалини під дійсно масову організацію братньої взаємодопомоги.

ДОМІНІАЛЬНИЙ ЧАРТЕР І ВИЗНАЧЕНІ В НЬОМУ ЦІЛІ РЗТ

Головна ціль РЗТ не змінена з набуттям домініального чартеру, тільки поширена. В основному РЗТ має ту саму ціль нести матеріальну поміч своїм членам і їх родинам почерез братню взаємодопомогу, як це було визначено в першому статуті. В домініальному чартері РЗТ визначує вкоротці свої обов'язки, як слідує:

1. Товариство має право у всій Канаді:

а) організувати, закладати і провадити місцеві відділи Товариства, які можуть складатися з дорослих і інших осіб;

б) поширювати і розвивати між членами

Товариства дух взаємної співпраці, допомоги і братерства;

в) сприяти навчанню і освіті між членами Товариства;

г) сприяти і розвивати між членами Товариства спорт, гігієну, культурні і драматичні діяльності, як засіб для кращого порозуміння між членами і канадським народом взагалі. Такі діяльності можна провадити по лінії сполучування їх рідної і канадської літератури, мови, музики, мистецтва, традицій, звичаїв і розривок;

е) закладати і вдержувати доми для старих, бідних і немічних осіб і закладати сиротинці та іншим способом опікуватися і вдержувати сироти померших членів.

2. Товариство може закладати, вдержувати і адмініструвати:

а) посмертний, допомоговий. юнацький і інший асекураційний фонд.

3. Товариство може забезпечувати для своїх членів інші подібні вигоди та закладати, вдержувати і адмініструвати іншим подібним фондом чи фондами, які можуть бути встановлені статутом Товариства, та які можуть бути потрібні для осягнення повищих цілей, та взагалі діяти як братнє добродійне і асекураційне товариство.

Вся діяльність Товариства є скерована і підпорядкована для добра і користі членів і їх рідних та близьких, а не для зиску.

З набуттям домініального чартеру були поширені подекуди про РЗТ неправдиві чутки, що неначе РЗТ перетворилося в асекураційну компанію і нічим не різниться від інших асекураційних компаній. Такі чутки чи "інформації" можуть поширювати крайньо непоінформані або вороже настроєні проти Товариства і його корисної діяльності особи.

ТЕПЕРІШНІЙ СТАН РЗТ І ЙОГО ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ

Організаційний і матеріальний стан Товариства найкраще говорить про його працю і вплив. РЗТ тепер веде свою діяльність в сімох провінціях Канади, має 160 відділів, а в них понад 10,500 членів. Маєтковий стан РЗТ становить $850,000.00. Загальна сума обезпечення членів виносить понад 4.5 мільйона доларів. Всієї допомоги Товариство виплатило від свого заснування один і чверть мільйона доларів.

Організаційна база Товариства значно поширилась тим, що на 16-ій Конвенції рішено приступити до організування автономних відділів РЗТ з російських і карпаторуських канадців. Тепер РЗТ має в своєму складі 29 відділів російських канадців і 5 карпаторуських. Організовано у Вінніпегу перший відділ з польських канадців і є можливості поширення РЗТ на інші міста Західної Канади між польськими поселенцями. РЗТ значно поширило свій вплив серед фармерського населення. Взагалі перспективи дальшого розвитку РЗТ є найкращі, коли врахувати його ставлення до громадської і виховної праці серед своїх членів і найвигідніші модерні плани обезпечення як для дорослих, так і для дітей.

РЗТ внесло чималий піонерський вклад в економічне, соціальне і культурно-освітнє життя українських поселенців в Канаді. Поруч поступових освітніх організацій, РЗТ працювало і піддержувало всебічні заходи над піднесенням культурної і виховної праці серед своїх членів і українських поселенців взагалі, — починаючи від проведення курсів для дорослих, дитячих шкіл, лекцій, концертів, представлень, бібліотек, і кінчаючи великими крайовими фестивалями української пісні, музики і танцю.

У визвольній боротьбі українського народу на Західній Україні і Вітчизняній війні проти фашистських окупантів РЗТ старалося давати всіляку можливу піддержку і допомогу. Те саме можна сказати про повоєнний період, коли була потрібна допомога сиротам, жертвам війни.

В боротьбі за економічні, соціальні і демократичні права канадського народу РЗТ завжди стояло з народом. В часі другої світової війни, коли сини канадського народу поруч з всіма миролюбними народами відстоювали волю в боротьбі з фашизмом, наше Товариство робило все можливе, щоб цій боротьбі сприяти і допомагати як морально, так і матеріально.

В теперішньому часі, в часі загрози нової світової війни, проти якої створився світовий рух, РЗТ, поруч багатьох інших канадських організацій, стало на захист миру і старається вкласти свій скромний вклад в це велике діло.

В літніх місяцях цього року українські канадці відзначатимуть свій 60-річний побут і свій вклад в життя всього канадського народу. РЗТ поруч ТОУК є активним учасником і ініціатором в організуванні і підготовці цього величного історичного ювілею та побудови на канадській землі пам'ятника і музею великому синові України, демократу Т. Г. Шевченкові.

Відзначуючи великий вклад українських канадців в життя і поступ нашої Канади, вшановуючи перших піонерів-поселенців і перших піонерів нашого поступового руху і організацій, ми повинні ще більше закріпити та поширити наше Робітниче Запомогове Товариство, як вияв дальшого нашого зростання і поступу та наших змагань до миру, безпеки і дружби народів.

Тарасик

(Оповідання. Написав М. ХАЗАН)

Мені аж страшно, як згадаю
Оту хатину край села!
Т. Шевченко.

Поза садом тьмяно зеленіє левада, дзюрчить струмок в долині між вербами й густими кущами калини. Де-не-де схиляється над струмком широколистий лопух. Білявий хлопчик борсається в струмку, лягає поперек нього, і тоді чиста прозора вода перебігає через засмагле тіло. Він сміється, тоненьким голоском виводить ніжну пісеньку, у серці пробігає радісна дрож. Викупавшись, хлопчик біжить до тихого густого саду, лягає під гіллястою яблунею і довго дивиться на гору, міркує:

— А що там за горою? Там повинні бути стовпи залізні, що підпирають небо. От коли б піти туди та подивитися, як там вони його підпирають.

Вдивляється у далину. Крізь віти, обтяжені червонобокими яблуками, помічає круглий сонячний диск. Сонце котиться за обрій, і воно здається Тарасикові величезним яблуком.

Раптом у саду захиталися кущі, хлопчик настороживея. Ізза гіллястої липи почувся сестрин голос:

— Тарасику, ховайся!

Хлопчик звівся і розгублено став поглядати на стежку. Шарудить в кущах. Він уже ясно бачить обриси розпатланої жінки. Мачуха! Вона біжить до нього зі стиснутими кулаками.

Тарасик швидко поліз на яблуню. Та жінка його помітила, підбігла до дерева, наказала:

— Злізай, злодюго!

До яблуні підбіг косоокий маленький Степанко. Його товсті слиняві губи скривились у посмішці. Він від радості смикав штанці, пританцьовував:

— Спіймався, Тарасюха!

Хлопчик дивився з яблуні на мачуху, на Степанка. Що він зробив поганого? За що лається мачуха? Тарасик зліз по стовбуру, став перед мачухою. Вона вхопила його за вухо і повела стежкою.

— Що таке, тітко?

— Ірод, не знаєш!

— Не знаєш, — повторив Степанко і собі, біжучи поруч хлопчика й заглядаючи йому в ясні очі.

Мачуха привела хлопчика у двір, посадила на камінь і грізно запитала:

— Де ти подів гроші?

Хлопчик випростався і здивованими очима уставився на жінку.

— Які гроші?

Мачуха заверещала:

— У солдата нашого вкрав три злоти, а ще й мовчить. Ах, ти!.. — і мачуха вдарила хлопчика по щоці. Тарасик скочив з каменя, озирнувся і побіг до саду.

— Стій, стій! — кричала жінка.

— Держи його!

Степанко щодуху кинувся за хлопчиком, він бачив, як замиготіли темні п'ятки, але Тарасика він не міг наздогнати.

Згодом мачуха ввійшла до хати; за похилим столом сидів солдат і щось говорив сам до себе; скоса подивився на хазяйку.

— Що ж тепер робити?

Та відразу зрозуміла його, обізвалась:

— Прийде увечері, відберемо,

На це солдат похитав головою:

— Тільки не вірю я, щоб Тарасик гроші вкрав.

Хазяйка сплеснула руками.

— Ви його не знаєте. Це ж справжнісінький злодій! Хвороба його бабці, що отакого онука має!

Темніло. Виринули з глибини неба блискучі зірки. Повечеряли. А Тарасик не вертався. Обшукали сад, але марно. Не прийшов він і другого дня, і третього, і четвертого. П'ятого дня під час обіду солдат занепокоївся.

— З переляку хлопчик міг хто зна куди забігти.

— Нічого з ним не станеться, — відповіла хазяйка, прибираючи з стола. — Того бузувіра ніщо не візьме.

Тарасова сестра слухала цю розмову й біль проймав її серце. Чому мачуха верзе отаке на Тарасика? Не стрималась Ярина, сказала вголос:

— Тарасик грошей не крав, це, може, ваш Степанко...

Косоокий Степанко, почувши це, сплигнув, наче ведмідь, із стільця і з кулаками кинувся на Яринку...

— Ах ти, Тарасючка!

Солдат розборонив їх. Не доївши кислого

борщу, Яринка непомітно вислизнула з хати і побігла в сад. Пройшла втоптаною стежкою до сусідньої огорожі, перелізла і навшпиньках підкралася до куща калини. Тихесенько гукнула.

— Агов, Тарасику!

З маленького куреня, повитого дерном, виліз замурзаний блідий хлопчик.

— Яринко!

Вони обнялися і сестра міцно поцілувала братика в засмаглі губи.

— А вгадай, що я тобі принесла?

Тарасик усміхнувся; блиснули рівні, білосніжні зуби.

— Мак!

— От і не вгадав! — відповіла Яринка і витягла зза пазухи скибочку хліба. Тарасик схопив і мало не проковтнув всю зразу. Яринка засміялась.

— Ти ж не зразу, ще вдавишся!

Діти посідали на землю. Перед собою Яринка побачила чудесні доріжки, посипані піском. Чиясь рука залишила на них привабливі візерунки. Спереду височіла липа, далі зводилась хата, а ще далі — стовпи з дротом. І все це було зроблено так майстерно, що Яринку аж подив узяв.

— Хто ж це таке намалював?

Тарасик засміявся і став швидко водити пальцем по землі.

Навколо горіла калина, і кетяги червоних ягід звисали над куренем, мов намисто.

— Якби ніколи додому не вертатися, — сказав згодом Тарасик.

Яринка дивилась на червону калину і промовила журно:

— Коли б наша мати жила!

Тарасик мовчав; взяв крихітку землі до рота, плямкнув губами.

— А яка смачна!

Яринка злякалась, вхопила його за руку.

— Що ти робиш? Хіба землю їдять? Знову захворієш.

Тарасик заспівав сумну пісеньку. Яринка слухала, зазирала йому в лице, кивала головою.

— А ти, як вивчишся, складатимеш пісні?

Тарасик кивнув скуйовдженим чубом, помовчав з хвилину, потім сказав, зітхнувши:

— От дід наш знає пісні. Ото пісні! Про Залізняка і про коліїв. Та й солдат наш знає. Ти чула, як він співає?

Яринка повела плечима. Згадавши за солдата, вона спитала:

— Тарасику, а солдатом бути страшно?

— Авжеж! — І Тарасик розповів сестрі про розмови з солдатом. Він якось питав у нього: "Навіщо ви носите рушницю?" Солдат вислухав його й відповів: "А хіба я знаю?" І Тарасикові було дивно-дивно. Чоловік ходить у далекі походи, його можуть убити. Для чого ж він іде? Не ходив би.

— Я ніколи не буду солдатом, ніколи!

Зненацька зза кущів почулися кроки й над вухом, наче постріл, пролунав вигук:

— Ось де Тарасюха!

Діти пізнали Степанків голос і кинулись врозтіч. Тарасик мчав щосили. Наскочив на жалку кропиву, скрикнув, але не спинявся. Раптом він зойкнув і впав. В нозі застрягла колючка. Висмикнув її і побіг далі. Миготіли зелені віти, над головою звисали великі груші, вони були схожі на мачушині кулаки.

— Не впіймаєте, не впіймаєте!

Тарасик біг і озирався назад. Та ось йому назустріч вибіг високий широкоплечий чоловік з ременем у руках.

— Дядько!

Сухий ремінь ляснув по спині, раз, другий, третій. Дядько зв'язав небожеві руки й ноги, підняв його на плечі й поніс до хати. У сінях кинув на землю й почав стьобати, приказуючи:

— Віддай злоти, злодюго!

Степанко стояв поруч і сміявся:

— Ага, Тарасюха!

Тіло хлопчика вкрилося червоними смугами, воно звивалось під широким ременем.

— Я не крав, пустіть!

Та Павло й слухати не хотів. Дядько ляскав ременем по дитячій спині. Часом він бив хлопчика по щоках, сіпав за комір сорочки.

— Я з тебе видушу гроші!

Прибігла Яринка. Вибіг з хати ясноокий маленький Йосипко. Побачивши, як борсається Тарасик, Яринка закричала:

— Пустіть його, дядьку!

Павло скосив на неї свій воловий зір і знову став стьобати Тарасика.

— Де подів гроші, злодюго?

Мачуха стояла на порозі, під'юджувала:

— Так його, злодюгу, так!

Степанко радів. Він собі місця не знаходив. Стрибав навколо дядька, ховався за його широкою спиною і звідти дивився на блідого, побитого Тарасика. Помітивши Яринку, Степанко пробубонів:

— Ага, Тарасючка!

Дівчинка схлипувала. Дивлячись на неї, заголосив маленький Йосипко. Яринка взяла його на руки і понесла до хати.

— Наш Тарасик не крав грошей, — сказа-

ла вона до Йосипка, і з її очей полилися теплі, чисті сльози. А Тарасик все викручувався під ременем. Він борсався як та рибина, що потрапила на вудку. Він уже хрипів від плачу, лице стало чорнішим від землі, яку зросили сльози. В голові промайнуло: "Скажу, що вкрав, тоді відпустять, і я втечу". Але враз налинули інші думки: "А хіба можна красти? Скажуть — Тарасик злодій. Ні, не буду обманювати. А може сказати? І втечу я тоді далеко-далеко, де залізні стовпи підпирають небо. А що скаже Степанко? Він сміятиметься з мене, косоокий зведенюк. Ну, й хай сміється, а я втечу. Я ж знаю, що не крав, та й Яринка знає".

Павлів пояс ляскав ще дужче. Тіло хлопчика стало синім, мов хмаринка. Не стало сил у Тарасика, тихо сказав:

— Не бийте, я скажу...

Павло поклав ремінь на широке плече, запитливо подивився на хлопчика. Підійшла мачуха. Між Павлом і мачухою гордовито стояв косоокий Степанко, заклавши палець у рот.

— Гроші я сховав, — поволі процідив Тарасик.

Мачуха сплеснула руками, загорілися очі:

— Я ж казала, що це — злодій!

Павло дав ляпаса хлопчикові. Розв'язав йому руки й ноги.

— Веди до грошей, лобатий чорт!

Павло стиснув Тарасові руку і потяг його в сад. Поруч біг здивований Степанко. Він тепер чомусь не сміявся, а пильно зазирав у ясні Тарасові очі.

— Куди ж ти ведеш? — спитав Степанко.

Тарасик мовчав. Він ішов стежкою саду. Попрямував до яблуні, постояв тут із хвилинку. Пішов далі. Ось і левада; наче килим, блищить зелена долина на сонці. Дзюрчить сріблястий струмок, ніби хтось на дудці грає.

— Що ти крутиш, як віл хвостом! Показуй, де гроші!

Павло ще міцніше стис руку Тарасику. Знову повернувся у сад. Водив по довгих зарослих стежках. Пробував висмикнути руку, та де там! — як обручем обхопив її Павло. Тарасик скоса глянув на дядька й подумав:

— Катюга!

Тарасик привів Павла до кущів калини, вона горіла і вабила до себе. Біля куреня спинився.

— Он аж де сховав! — скрикнув Павло і щосили вдарив кулаком Тарасика. — Викопуй!

Хлопчик упав на колючий дерен і зойкнув. Його підвели, він стояв з перекошеним лицем; в очах — темінь.

— Де ж гроші? — лютував Павло.

Тарасик мовчав, ніби неживий. Потім підняв догори заплакані очі й тихо відповів:

— А я грошей не крав.

Оскаженілий Павло стиснув губи і знову огрів ременем Тарасика. Зім'ятий, побитий хлопчик не витримав і впав горілиць. Павло звелів підвестися, але Тарасик не почув його слів. Непритомного хлопчика віднесли в двір і зачинили в темній коморі.

Того ж вечора солдат виїздив із села до повітового міста.

Він став вимагати свої три злоти:

— Пробачте, але при моєму становищі...

Хазяйка вислухала солдата і підвелася; вона вже давно вирішила, як з ним розрахуватися. Пішла до скрині, вийняла чорну спідницю Тарасикової матері й подала солдатові.

— Беріть спідницю, грошей не маємо.

Солдат вклонився хазяйці, ласкаво попрощався з дітьми й вийшов з хати.

Яринка сиділа під вікном і чула розмову мачухи з солдатом. Вона навіть бачила крізь мутну шибку материну спідницю. Пригадала, — казала їй колись мати: "Виростай, Яринко, а тобі спідницю справлю, стрічку куплю". Защеміло в дівчини на серці, наче зашморгом стиснуло їй горло, і немов не з очей, а з горла покотились сріблясті горошинки.

— Тарасику, що ж ти наробив?

Увійшла непомітно до хати, полізла на піч і затулила руками лице. Вона довго плакала, але ні плачу того, ні самої Яринки ніхто не бачив.

Згодом з саду повернувся Степанко. Озирнувся навколо і, переконавшись, що в хаті немає нікого, підбіг до матері й тихо спитав:

— Солдат пішов?

— Пішов!

Степанко знову озирнувся, потім кивнув матері; вона нахилилась до нього і Степанко прошепотів їй на вухо:

— А гроші таки в мене зосталися!

Мати відсахнулась від нього.

— Мовчи!

А Степанко вів своє:

— Тільки я знаю, де гроші лежать: у саду, біля верби!

Яринка, почувши ці слова, мало не скочила з печі: "Он воно хто вкрав гроші! Я ж казала!" І дівчинка стиснула кулачки. Їй стало боляче за Тарасика. Завіщо бив його отой катюга? І вона знову заплакала, загортаючись у батькову свитку.

Вночі, коли всі поснули, Яринка накрила свитою дітей, що лежали коло неї, і вибігла у двір. Вона бігла щодуху, наче хто гнався за нею. Ніч була ясна. На небі блищали зірки. Часом яканебудь зірка зривалася і летіла, наче блискавка. Здавалося, щось мережить небо. Яринка прибігла до комори, притиснулась до стріхи і, розсунувши солому, випалила:

— Тарасику, гроші вкрав Степанко!

Хлопчик прокинувся, підбіг до щілини.

— А ти звідки знаєш?

— От і знаю!

І Яринка розповіла братові про все, що чула в хаті.

— Ага, зведенюк, я тобі покажу!

Тепер Тарасик почував себе на волі, він уявляв собі, як зустрінеться із Степанком. Ой, і битиме ж його! Хай знає, як красти!

Засіріло. Зайшов місяць, впала срібляста роса. Біля комори почулися кроки. Яринка сховалася в кущах. Відчинилися двері, і Тарасик розгледів постать мачухи. Він ніколи не бачив її такою лагідною.

— Виходь! — Вона так ласкаво вимовила це слово, що Тарасикові здалося, наче мачуха зараз дасть йому цукерка.

Тарасик підвівся і поволі покульгав до дверей. Ноги наче підкошувались.

— Степанко ваш злодій! Ви думаєте, я не знаю, де сховані гроші?

— Які гроші?

— А ви не знаєте? Он там, біля верби.

Мачуха похитнулась і почвалала до розлогої верби. Тарасик її обігнав. Позаду почулися голоси Павла і Яринки. Неподалеку від них, під грушею, сидів косоокий Степанко і з переляку смоктав палець. З очей котились дрібні сльози.

— От Тарасюха, в коморі лежав, а дізнався!

Того дня Тарасик не заходив до хати. Він сидів на городі і думав, як би його піти кудись далеко-далеко, де нема мачухи, де простір, де залізні стовпи небо підпирають. Як вони його підпирають? Часто дивився на вбогу хату, білу, з чорним димарем. Почорніла покрівля на ній. А біля неї яблуня росте. Хороша-прехороша, що й словами не сказати. І яблука на ній червонобокі. Біля яблуні квітник. А далі — ворота і біля них, мов бабуся з ціпком, стара верба. Тільки сонця не пропускає верба і від неї завжди в хаті темно.

Розвіяв хлопчикові думки голосний спів. Тарасик вибіг на вулицю і помітив у долині, біля криниці, стрункі шереги солдатів. Вони йшли на нього. Тарасик став шукати знайоме лице постояльця. Він же казав, що проходитиме через село. Зненацька очі Тарасика засяяли, хлопчик затремтів від радості й кинувся до шереги. Порівнявшись із знайомим солдатом, який ступав з краю, він крикнув:

— Дядьку, гроші вкрав Степанко!

В серці солдата скипіла образа. За що ж так глумилась мачуха над милим допитливим хлопчиком? Встала перед очима висока схудла жінка з запалими вилицями, і якось зразу зникла образа. Це ж злидні зробили її такою! Злість вирує в ній від горя.

Махнув привітно рукою хлопчикові. Той підбіг, і солдат поцілував його в тугі синюваті губи. Тарасик ще довго біг поруч солдата, ласкаво зазирав йому в лице. Він тепер заздрив солдатові. Адже він іде далеко-далеко і стовпи побачить залізні, що небо підпирають. Схвильований солдат не знав, як віддячити за ці проводи. Раптом він сунув руку за спину і спід шинелі висмикнув якийсь чорний шмат.

— Віддаси Яринці!

Солдат кинув шмат Тарасикові. Шмат звився в повітрі, і хлопчик впізнав материну спідницю. Тарасик впіймав її, пригорнув до грудей, наче в тій спідниці сама мати була. З подарунком побіг до двору. Не знайшовши тут Яринки, він побіг до саду, несамовито вигукуючи:

— Яринко, Яринко!

З крислатої яблуні почувся тоненький голосок:

— Агов, Тарасику!

Хлопчик пішов на сестрин голос, наблизився до яблуні, сказав:

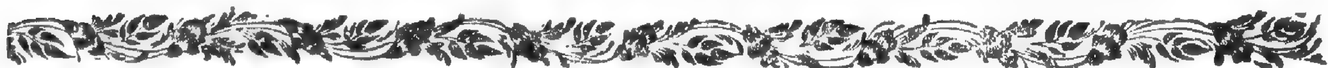
— А вгадай, Яринко, що я тобі приніс?

Дівчинка засміялась, знаючи наперед, що Тарасик нічого не міг принести. Звідки ж він візьме? Яринка кинула жартуючи:

— Мак!

— От і не вгадала!

І, сказавши це, Тарасик підкинув угору, мов змія, чорну спідницю. Здивована Яринка трохи не звалилась із яблуні. Як кошеня, стрибнула вона із стовбура й кинулася на шию Тарасикові. На дитячих щоках застигли червоні плями. Щоки здавались тугими червонобокими яблуками.

Пам'ятайте

Три газети, проголошення яких ви читаєте на цій стороні — це є той могутній засіб, який несе вам широку і правдиву інформацію, будує організацію, освідомляє вас національно й культурно. Іншого подібного засобу ви не маєте.

У відзначенні 60-их роковин нашого життя й праці в Канаді ці ваші газети відограли дуже важливу роль. Вони своїми статтями, закликами, вашими власними спогадами прислужилися до цього великого свята, до збудування пам'ятника великому Кобзареві.

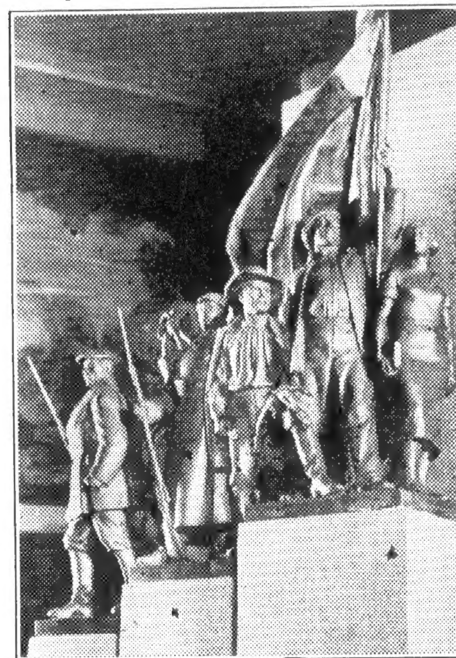
Підтримуйте їх! Поширюйте!

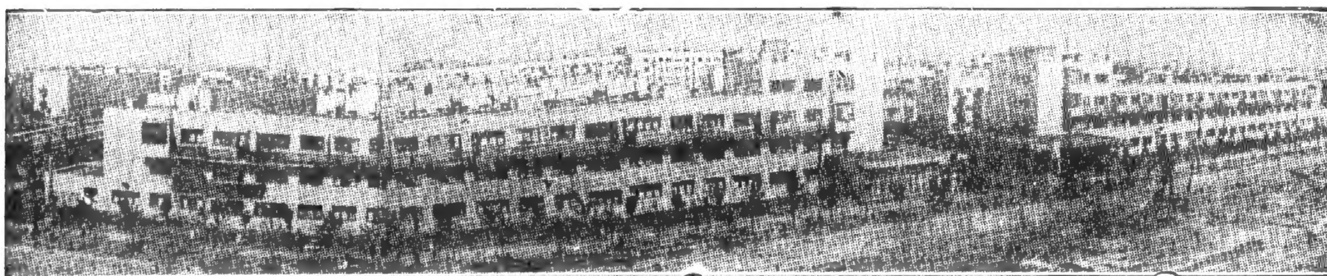
Не задовжуйтеся їм із своєю власною передплатою!

Приєднуйте їм нових і все нових передплатників, як найкращим борцям за мир і безпеку!

Один з найкращих пам'ятників взагалі — це пам'ятник Тараса Шевченка в Харкові. Він збудований в такий спосіб, що довкола нього стоять постаті з творів Шевченка. Дивлячись на пам'ятник, бачиш, що це пам'ятник і поетові і кріпакам, яких він оспівав у своїх творах.

КНИЖКА, ЯКА ... В ХАТІ КОЖ...

Повернувши з України, де він перебував не сповна два роки, Петро Кравчук написав книжку "Шістсот днів на Україні". Із власних спостережень, із розмов з різними людьми Петро Кравчук написав **"Правдиве слово",** як каже С. Стефаник в журналі "Славяне" — про Україну.

Книжка П. Кравчука має 160 сторінок друку, багато ілюстрацій і коштує усього тільки 75 центів. Замовлення засилайте до —

"UKRAINIAN LIFE",
107 Roncesvalles Ave., Toronto, Ont.

...я з найкращих пам'ятників ... — це пам'ятник Тараса ...нка в Харкові. Він збудо...в такий спосіб, що довкола ... стоять постаті з творів ...нка. Дивлячись на па...к, бачиш, що це пам'ятник ...ві і кріпакам, яких він оспі...своїх творах.

